

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет радіоелектроніки

Факультет Навчально-науковий центр заочної форми навчання
(повна назва)

Кафедра економічної кібернетики та управління економічною безпекою
(повна назва)

АТЕСТАЦІЙНА РОБОТА Пояснювальна записка

рівень вищої освіти другий (магістерський)

Забезпечення фінансово-економічної безпеки банківських установ

(тема)

Виконав:

студент 2 курсу, групи УФЕБзм-18-1
Кононова О.С.
(прізвище, ініціали)

Спеціальність 073 Менеджмент

(код і повна назва спеціальності)

Тип програми освітньо-професійна
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Освітня програма Управління
фінансово-економічною безпекою
(повна назва освітньої програми)

Керівник доц. Мусієнко В. О.
(посада, прізвище, ініціали)

Допускається до захисту

Зав. кафедри

_____ (підпис)

Полозова Т. В.
(прізвище, ініціали)

2019 р.

Харківський національний університет радіоелектроніки

Факультет Навчально-науковий центр заочної форми навчання
(повна назва)

Кафедра економічної кібернетики та управління економічною безпекою
(повна назва)

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 073 Менеджмент
(код і повна назва)

Тип програми освітньо-професійна
(освітньо-професійна або освітньо-наукова)

Освітня програма Управління фінансово-економічною безпекою
(повна назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Зав. кафедри _____
(підпис)

« _____ » _____ 20 ____ р.

ЗАВДАННЯ
НА АТЕСТАЦІЙНУ РОБОТУ

студентові Кононовій Ользі Сергіївні
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Забезпечення фінансово-економічної безпеки банківських установ

затверджена наказом по університету від 11 жовтня 2019 р. № 196 Стз

2. Термін подання студентом роботи до екзаменаційної комісії 13 грудня 2019 р.

3. Вихідні дані до роботи Наукові літературні джерела, періодичні видання та публікації, фінансова звітність банку, що досліджується, нормативно-правові акти, Інтернет-ресурси

4. Перелік питань, що потрібно опрацювати в роботі _____

Вступ. 1 Теоретичні аспекти забезпечення фінансово-економічної безпеки банківських установ. 2 Аналіз діяльності банківських установ в Україні. 3 Напрями забезпечення фінансово-економічної безпеки банківських установ. Висновки. Перелік посилань. Додатки.

5. Перелік графічного матеріалу із зазначенням креслеників, схем, плакатів, комп'ютерних ілюстрацій _____

1. Об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження. 2. Загрози фінансово-економічній безпеці банку та їх наслідки. 3. Основні загрози фінансово-економічній безпеці банку в ході роботи на фондовому ринку. 4. Заходи щодо протидії загрозам безпеці банківських операцій на фондовому ринку. 5-7. Показники діяльності ПАТ «БАНК «ГРАНТ». 8. Стратегічне забезпечення фінансово-економічної безпеки банків. 9-10. Визначення оптимального фондового портфеля як інструмента забезпечення фінансово-економічної безпеки ПАТ «БАНК «ГРАНТ».

6. Консультанти розділів роботи (п.6 включається до завдання за наявності консультантів згідно з наказом, зазначеним у п.1)

Найменування розділу	Консультант (посада, прізвище, ім'я, по батькові)	Позначка консультанта про виконання розділу	
		підпис	дата

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретичні аспекти забезпечення фінансово-економічної безпеки банківських установ	15.10.19-21.10.19	виконано
2	Аналіз діяльності банківських установ в Україні	22.10.19-31.10.19	виконано
3	Напрями забезпечення фінансово-економічної безпеки банківських установ	01.11.19-20.11.19	виконано
4	Оформлення атестаційної роботи	21.11.19-30.11.19	виконано
5	Перевірка атестаційної роботи на плагіат	01.12.19-03.12.19	виконано
6	Підготовка доповіді та ілюстративного матеріалу	04.12.19-08.12.19	виконано
7	Рецензування атестаційної роботи	09.12.19-12.12.19	виконано

Дата видачі завдання 15 жовтня 2019 р.

Студент _____
(підпис)

Керівник роботи _____ доц. Мусієнко В.О.
(підпис) (посада, прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Атестаційна робота: 93 с., 13 табл., 6 рис., 76 джерел, 2 додатки.

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА, БАНК, ФОНДОВИЙ
РИНОК, ФОНДОВИЙ ПОРТФЕЛЬ, ЦІННІ ПАПЕРИ, ЗАГРОЗИ.

Об'єктом дослідження є забезпечення фінансово-економічної безпеки діяльності банківських установ.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки ПАТ «БАНК» ГРАНТ» на фондовому ринку.

Розглянуто теоретичні аспекти забезпечення фінансово-економічної безпеки банківських установ. Розкрито сутність фінансово-економічної безпеки банківських установ та загальну характеристику діяльності банків на фондовому ринку. Проаналізовано основні показники діяльності банків в Україні. Здійснено аналіз банківської діяльності ПАТ «БАНК «ГРАНТ»». Запропоновано напрями забезпечення фінансово-економічної безпеки банку. Запропоновано методику визначення оптимального фондового портфеля як інструмента забезпечення фінансово-економічної безпеки ПАТ «БАНК «ГРАНТ»».

ABSTRACT

Master thesis: 93 p., 13 tables, 6 fig., 76 sources, 2 applications.

**FINANCIAL-ECONOMIC SECURITY, BANK, STOCK MARKET,
STOCK PORTFOLIO, SECURITIES, THREATS.**

The object of the research – to ensure the financial and economic security of banking institutions.

The purpose of the research – the theoretical justification and development of practical recommendations for ensuring the financial and economic security of PJSC «BANK «GRANT» in the stock market.

The theoretical aspects of ensuring the financial and economic security of banking institutions are considered. The essence of financial and economic security of banking institutions and general characteristics of banks' activity on the stock market are disclosed. The main indicators of banks' activity and the state of the stock market in Ukraine are analyzed. The analysis of banking activities of PJSC «BANK «GRANT» was carried out, the directions for ensuring financial and economic security of the bank in the stock market were proposed, and the methodology for determining the optimal stock portfolio as an instrument for securing the financial and economic security of PJSC «BANK «GRANT» was proposed.

ЗМІСТ

Вступ.....	7
1 Теоретичні аспекти забезпечення фінансово-економічної безпеки банківських установ.....	9
1.1 Теоретичні засади забезпечення фінансово-економічної безпеки банківських установ.....	9
1.2 Загальна характеристика діяльності банків на ринку цінних паперів.....	21
2 Аналіз діяльності банківських установ в Україні.....	37
2.1 Аналіз показників діяльності банківських установ в Україні.....	37
2.2 Характеристика та аналіз банківської діяльності ПАТ «БАНК «ГРАНТ».....	41
3 Напрями забезпечення фінансово-економічної безпеки банківських установ.....	63
3.1 Стратегічне забезпечення фінансово-економічної безпеки банків.....	63
3.2 Формування оптимального фондового портфеля як інструмента забезпечення фінансово-економічної безпеки ПАТ «БАНК «ГРАНТ».....	68
Висновки.....	80
Перелік джерел посилання.....	85
Додаток А Основні показники діяльності банківських установ в Україні.....	94
Додаток Б Копії публікацій.....	101

ВСТУП

Сучасні умови господарювання та стан розвитку економіки України актуалізують питання забезпечення фінансово-економічної безпеки банківських установ. Необхідність вирішення даної проблеми обумовлюється наявністю та впливом негативних факторів, до яких відносяться висока уразливість банків від зовнішніх загроз, нестабільність соціально-економічної та політичної ситуації в країні, недосконалість нормативно-правової бази в сфері банківського регулювання, недобросовісна конкуренція, низька розвиненість фондового ринку в Україні. Такі обставини обумовлюють необхідність пошуку нових підходів та розробки і впровадження комплексних заходів щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки банківських установ.

Проблемі забезпечення фінансово-економічної безпеки банківських установ присвячено наукові праці таких авторів, як: О. І. Вівчар, А. П. Лазарева, В. О. Мусієнко, Т. В. Новікова, І. О. Тарасенко, І. П. Отенко, Т. В. Полозова, М. Є. Трудова, О. П. Квасова, Б. В. Шпильовий та інші.

Об'єктом дослідження є управління фінансово-економічною безпекою банківських установ.

Предметом дослідження є напрями забезпечення фінансово-економічної безпеки банківських установ.

Метою роботи є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки ПАТ «БАНК» ГРАНТ» на фондовому ринку.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

- розглянути теоретичні аспекти забезпечення фінансово-економічної безпеки банківських установ;
- розкрити сутність фінансово-економічної безпеки банківських установ;

- проаналізувати основні показники діяльності банків в Україні;
- здійснити аналіз банківської діяльності ПАТ «БАНК «ГРАНТ»;
- запропонувати напрями забезпечення фінансово-економічної безпеки банку;
- розробити методичний інструментарій формування оптимального фондового портфеля як інструмента забезпечення фінансово-економічної безпеки ПАТ «БАНК «ГРАНТ».

Інформаційною базою для проведення досліджень є наукові літературні джерела, фінансова звітність ПАТ «БАНК «ГРАНТ», нормативно-правова база України.

Основні наукові результати дослідження:

- запропоновано напрями забезпечення фінансово-економічної безпеки банку на фондовому ринку;
- розроблено науково-методичний підхід формування оптимального фондового портфеля як інструмента забезпечення фінансово-економічної безпеки ПАТ «БАНК «ГРАНТ».

У процесі дослідження було використано методи аналізу, синтезу, графічний метод, порівняння, зіставлення, абстракції.

Практична значущість проведених досліджень полягає у тому, що запропоновані рекомендації щодо визначення оптимального фондового портфеля банку можуть бути використані як інструмент забезпечення фінансово-економічної безпеки комерційних банків.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення і практичні результати проведених досліджень, висновки і рекомендації, які викладені в роботі, доповідались на 23-му Міжнародному молодіжному форумі «Радіоелектроніка і молодь в XXI столітті» (Харків, 2019).

Публікації. Результати досліджень опубліковано у 2 наукових працях, у тому числі 1 статті у науковому збірнику і 1 тезах доповіді на конференції.

1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

1.1 Теоретичні засади забезпечення фінансово-економічної безпеки банківських установ

Проблема забезпечення фінансово-економічної безпеки банків викликає все більшу зацікавленість при реалізації принципово нових підходів до управління. Необхідність дотримання відповідного рівня економічної безпеки обумовлена важливим завданням для кожного суб'єкта господарювання забезпечення стабільності функціонування та стійкого розвитку. При формуванні системи фінансово-економічної безпеки необхідно ураховувати її здатність протистояти небезпекам і загрозам для досягнення поставлених цілей.

За умов глобалізаційних процесів фінансово-економічна безпека банківських установ стає важливим питанням на національному і міжнародному рівнях. Для надання допомоги у боротьбі з економічною злочинністю керівники служб безпеки, що представляють найбільші світові банки і банківські групи, об'єднують зусилля під егідою Міжнародної асоціації з питань безпеки в банківській справі, завдання якої – сприяти обміну інформацією між її членами і надання взаємної допомоги в запобіганні діям, спрямованим проти банків.

Питання забезпечення безпеки банківських установ присвячені науковій праці таких вчених, як: О. І. Барановський [1], Н. Ф. Казакова [2], М. І. Зубок [3], В. І. Соловйов [4], О. М. Тридід і С. В. Кавун [5] та інші.

Проблематикою забезпечення економічної безпеки комерційних банків займалися багато науковців, серед яких: С. В. Васильчак [6], В. В. Глущенко [7], Л. В. Гнилицька [8], Н. В. Зачосова [9], Т. Л. Кельдер [10], О. А. Кириченко [11], В. О. Онищенко [12] та інші.

Теоретико-методичні аспекти фінансової безпеки банківських установ висвітлені у роботах таких авторів, як: С. Б. Єгоричева і С. П. Прасолова [13], А. О. Єпіфанов [14], С. М. Побережний [15], Р. Г. Сніщенко [16] та інших.

Теоретико-методичні та прикладні засади забезпечення фінансово-економічної безпеки розглядалися у роботах О. І. Абакуменко [17], В. В. Глущенко [18], А. В. Череп [19].

Питання, пов'язані із забезпеченням фінансово-економічної безпеки банків, розглядали О. І. Вівчар [20], О. П. Квасова [21], А. П. Лазарева [22], Т. В. Новікова і Д. В. Ворон [23], І. П. Отенко, О. Ю. Мішин і С. В. Мішина [24], І. О. Тарасенко і А. А. Москаленко [25], М. Є. Трудова [26], Б. В. Шпильовий [27] та інші.

Фінансово-економічна безпека банківських установ є складовою фінансової безпеки всієї країни. Банківська система є найважливішим елементом фінансово-кредитної сфери будь-якої держави, тому рівень фінансової безпеки держави визначає стан банківського сектору.

Банківські установи як фінансові посередники на ринку є індикаторами глобалізації завдяки сучасним інноваційним інформаційним технологіям. Інтеграція банківської системи України до світового фінансового простору, з одного боку, забезпечує можливості для розвитку вітчизняного фінансового сектору, а з іншого, – містить погрози фінансовій стійкості банків, які посилюються під дією економічної кризи.

Проблема забезпечення фінансово-економічної безпеки банківських установ є комплексною. Система фінансово-економічної безпеки банківських установ може розглядатися в кількох аспектах.

Перший стосується того, що вона розглядається з точки зору фінансових результатів діяльності банківських установ для економічної безпеки держави та окремих економічних агентів. Другий аспект

розглядається з позиції запобігання наявних або потенційних загроз фінансово-економічному стану всьому банківському сектору в країні [4].

Питання банківської безпеки відображає той факт, що в сучасних кредитно-фінансових системах відбуваються серйозні якісні зміни, які відбулися на тлі того, що їх функції ще не були вирішені.

Можна вважати, що основною метою забезпечення функціонування системи фінансово-економічної безпеки банківських установ є досягнення максимальної стабільності їх діяльності шляхом запобігання внутрішнім і зовнішнім загрозам та створення умов для подальшого фінансово-економічного розвитку. Отже для забезпечення фінансово-економічної безпеки своєї діяльності необхідно створити власну систему фінансово-економічної безпеки [27].

При розкритті сутності фінансово-економічної безпеки комерційних банків, необхідно враховувати, що вона є динамічною характеристикою єдиною, цілісною системою [28].

За словами С. М. Яременка система фінансово-економічної безпеки комерційного банку – це різноманітні елементи, поєднані між собою (матеріальна безпека, фінансова безпека, інформаційна безпека та безпека персоналу), які покликані запобігати загрозам та конфронтаціям [29].

Автор В. В. Сухонос наголошує, що «створення системи фінансово-економічної безпеки повинно забезпечити захищеність банку, зокрема його коштів та майна, інформації, різних сфер банківської діяльності від небезпек, загроз та форс-мажорних обставин» [30]. Отже, С. М. Яременко спрямовує систему фінансово-економічної безпеки банку на захист банківської діяльності, тобто на різні види банківських операцій, водночас В. В. Сухонос основним об'єктом захисту визначає активи банків.

С. І. Мельник зауважує, що «система фінансово-економічної безпеки банку – це сукупність об'єктів, суб'єктів і механізму реалізації безпеки, об'єднаних спільною метою та завданнями щодо протидії загрозам, і які

забезпечують безпеку банку і досягнення ним цілей бізнесу, а також укріплення позицій на ринку банківських послуг» [31]. Таке визначення відсторонює аспект економічної безпеки на другий план.

С.І. Мельник зазначає, що система фінансово-економічної безпеки банку – це сукупність об'єктів, суб'єктів та механізмів здійснення безпеки, які поєднують загальні цілі та завдання реагування на загрози та забезпечення безпеки та реалізації діяльності банку [31].

З системних позицій в процесі функціонування системи фінансово-економічної безпеки банку виділяють суб'єктів та об'єкти, які беруть участь в управлінні фінансово-економічною безпекою банку. При цьому об'єкт – це предмет, на який спрямована діяльність. Для банку об'єктом фінансово-економічної безпеки є персонал, фінансові кошти, технології, інформаційні та інші корпоративні ресурси [32].

На різних етапах процесу управління об'єктами фінансово-економічної безпеки можуть бути: банківський капітал, зобов'язання, кредитні портфелі, цінні папери, особисті банківські операції, продукція чи діяльність, фінансові потоки клієнтів, ризики тощо [33].

Суб'єктами системи фінансово-економічної безпеки банку є: керівники банків та їх структурних підрозділів (у тому числі служби безпеки), менеджери, власники (акціонери) банку та інші зацікавлені особи. Зовнішніми суб'єктами, що спричиняють вплив на рівень фінансово-економічної безпеки банківської установи, є: Національний банк України, державні органи влади, органи нагляду та контролю тощо.

Основним елементом системи фінансово-економічної безпеки банку є його фінансова складова, яка визначає мету та результати його ділової діяльності. Це тому, що рівень фінансово-економічної безпеки будь-якої банківської установи визначає її здатність забезпечувати інші компоненти її фінансово-економічної безпеки. Слід зазначити, що зміни в масштабах діяльності банку вплинуть на його фінансову безпеку.

Для повного розуміння сучасної структури фінансово-економічної безпеки банківських установ необхідно визначити їх елементи та встановити між ними зв'язки.

Учений І.О. Губарева припускає, що вивчення структури фінансово-економічної безпеки банку відбувається не в контексті його функціональних компонентів, а в поєднанні трьох компонентів, що оцінюють його рівень: підсистема економічної незалежності, підсистема стійкості та стабільності банківської діяльності та оцінки спроможності до саморозвитку [34].

Автор В. В. Сухонос виділяє економічну безпеку банку від фінансової, інформаційної, кадрової та інших видів безпеки [30].

У результаті проведених досліджень можна зазначити, що системи фінансово-економічної безпеки банківських установ представляє собою низку інноваційних підсистем або інформаційних ресурсів, пов'язаних з кредитом, валютою, розрахунковими, інвестиційними операціями та збиранням, обробкою, зберіганням, використанням та запобіганням корупції, підробкою та крадіжкою інформації [27].

Дуже важливим моментом є забезпечення безпеки операцій банку, що проводяться з платіжними документами. Не менш важливим елементом є формування системи захисту комерційних банків та результатів його господарської діяльності від шахрайства та злочинних дій з боку працівників банку та сторонніх осіб.

Найбільш поширеними на практиці способами та інструментами злочинів у банківській сфері є [27]:

– «при розрахункових операціях: підробка документів; внесення шахрайських змін у документи; розкрадання документів; неправомірне проникнення в комп'ютерну систему банку та в електронні системи банківських рахунків (розрахунково-платіжні банківські документи (чеки, векселі, тратти); пластикові картки; комп'ютерні віруси; помилкові

комп'ютерні команди – може бути здійснено як співробітниками банку так і особами, які не є співробітниками банку;

– при депозитних операціях – неправомірне проникнення в комп'ютерну систему банку та підробка документів (депозитні сертифікати, комп'ютерні віруси, помилкові комп'ютерні команди) – може бути здійснено в основному співробітниками банку;

– при кредитних операціях – незаконне одержання кредиту, невиплата відсотків за кредитом, навмисне неповернення кредиту (надання позичальником підроблених документів про кредитоспроможність або документів, що містять недостовірні дані; фальсифікація надання застави під кредит; навмисне банкрутство) – може бути здійснено особами які не є співробітниками банку або співробітниками банку у змові з третіми особами» [27].

Головну роль у функціонуванні системи фінансово-економічної безпеки банку відіграє безпека кредитних операцій безпеку.

Відомий фахівець в галузі банківської безпеки М. І. Зубок зауважує, що «у всій сукупності банківських операцій чи не найголовніше місце посідають кредитні операції, оскільки понад 70 % своїх доходів банки отримують саме від них. Разом з тим, якраз на тлі кредитної діяльності банки несуть особливо великі збитки, а в деяких випадках кредитна діяльність банків і зовсім стає фатальною для них» [35].

Науковець Н. А. Мостовенко зазначає, що «безпека споживачів кредитних банківських послуг (як клієнтів банку) має бути також охоплена системою управління безпекою кредитних операцій банків». При цьому «більшість дослідників розглядають безпеку кредитних операції лише як захищеність інтересів банківської установи, і пропонують окремі заходи захисту кредитної діяльності банків, хоча управління безпекою кредитних операцій банку має включати комплекс заходів із відстеження джерел загроз

кредитних операцій усіх суб'єктів кредитних відносин (учасників кредитної угоди) та запобігання їх негативного впливу» [36].

У сучасній науковій літературі під валютною безпекою комерційних банків розуміється оптимальне співвідношення вимог і зобов'язань комерційного банку в іноземній валюті (між величиною зобов'язань за проданою валютою і обсягом вимог, між обсягом вимог за купленою валютою і обсягом зобов'язань).

Забезпечення безпеки проведення касових операцій здійснюється двома способами: особливим обладнанням приміщень банків, де проводяться такі операції, і робочих місць працівників, які виконують такі операції, а також особливою поведінкою працівників під час проведення ними касової роботи. Заходи безпеки банків під час інвестиційних операцій насамперед спрямовуються на перевірку достовірності договорів і відповідності стану емітентів пред'явленим умовам.

Однією із пріоритетних складових фінансово-економічної безпеки банку, що має вплив на всі процеси здійснення банківських операцій, є інформаційна безпека. Характеризуючи інформаційну безпеку банку М. П. Стрельбицький та В. К. Гіжевський дають їй чітке визначення «як формування інформаційних ресурсів банку та організацію гарантованого їх захисту» [37, с. 45].

Сучасні підходи до формування системи фінансово-економічної безпеки банківських установ включають принципи побудови механізму забезпечення банківської безпеки в економічному її прояві. Автор С. І. Мельник зазначає, що «система фінансово-економічної безпеки банку повинна ґрунтуватись на принципах: системності, своєчасності, правомірності, безперервності, економності, плановості, взаємодії, компетентності, поєднання гласності та конфіденційності» [31]. Такі ж принципи науковці покладають у в основу економічної безпеки інших суб'єктів господарювання [38].

В. В. Сухонос наводить схожий перелік принципів побудови системи фінансово-економічної безпеки банку [30]:

- «пріоритет заходів запобігання (своєчасність) – раннє виявлення загроз та запобігання їх шкідливому впливу;

- безперервність – постійна дія системи;

- законність – робота повинна здійснюватися на основі діючого законодавства;

- плановість – діяльність по забезпеченню безпеки організовується на основі єдиного задуму, викладеного в комплексній програмі та конкретних планах по окремих напрямках безпеки;

- оптимальність – досягнення максимальної функціональної ефективності (віддачі) фінансової системи економічної безпеки за більш-менш фіксованих витрат виділених для неї ресурсів;

- взаємодія – погодженість в діяльності всіх учасників системи, включаючи тісні ділові контакти й узгодження дій із зовнішніми організаціями, які забезпечують безпеку підприємств;

- поєднання гласності та конфіденційності – з одного боку система основних заходів безпеки повинна бути відома всім працівникам підприємства, а з другого – цілий ряд способів, сил, засобів, методів забезпечення безпеки повинні бути законспіровані та відомі дуже вузькому колу фахівців;

- компетентність – професіоналізм всіх учасників системи».

Слід зауважити, що наведені принципи є концептуальними ідеями, засадами, на основі яких має формуватися система фінансово-економічної безпеки комерційного банку та її нормативно-правове забезпечення [30].

Продовжуючи досліджувати дану проблематику, О. М. Штаєр пропонує розділити принципи на три рівні:

- «рівень формування – законність, самостійність і відповідальність, компетентність, координація і взаємодія, конфіденційність, комплексність, ешелонування, принципи рівнозначності, превентивних і реактивних заходів;
- рівень функціонування – економічна доцільність, безперервність, цілеспрямованість, диференційованість, об'єктивність, міждисциплінарний підхід, контроль;
- рівень саморозвитку – адаптація, інтегрованість, постійний розвиток, моделювання сценаріїв, варіантність, рефлексія» [39].

У результаті проведених досліджень можна констатувати, що механізм фінансово-економічної безпеки банку – це ряд етапів і складних взаємодій між об'єктом та суб'єктом економічної безпеки з метою досягнення стану економічної безпеки та підтримання його на належному рівні в майбутньому. Механізм знаходиться у чітко визначеному стані на основі визначених принципів формування та функціонування.

На основі уніфікованих технологій безпеки та централізованого управління слід провести певний комплекс заходів безпеки, щоб сформувати відповідний алгоритм для забезпечення фінансово-економічної безпеки системи банку. У свою чергу, застосовуючи фінансові, правові, інформаційні, соціальні, психологічні, технічні та інші заходи та використовуючи можливості всіх банківських структур, можна використовувати комплексний підхід до економічної безпеки банків [3, с. 258-259].

С. І. Мельник вважає «метою створення та функціонування системи фінансово-економічної безпеки банку своєчасне виявлення і протидію внутрішнім і зовнішнім небезпекам та загрозам, забезпечення захисту банку і досягнення ним поставлених цілей бізнесу». Для реалізації поставленої мети дослідниця пропонує розв'язати цілий комплекс завдань, найважливішими з яких є: «попередження та своєчасне виявлення потенційних та реальних загроз банку, вжиття заходів щодо їх нейтралізації; пошук способів та засобів, необхідних для забезпечення економічної безпеки банку; організація

взаємодії з правоохоронними і контролюючими органами з метою передбачення і припинення правопорушень, які спрямовані проти інтересів банку; створення власної служби безпеки банку».

Система фінансово-економічної безпеки банку повинна «виконувати чітко визначені функції, основними з яких є: прогнозування, виявлення та запобігання різного роду небезпек і загроз; забезпечення захищеності діяльності банку і його персоналу, збереження його майна, створення сприятливого конкурентного середовища, ліквідація наслідків нанесених збитків тощо» [31, с. 150].

Вживши низку профілактичних чи антикризових заходів, необхідно оцінити їх ефективність. Критерієм у цьому випадку є підвищення рівня фінансово-економічної безпеки банку.

Результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок, що фінансово-економічна безпека банків – це складна концепція, яка характеризується встановленням та забезпеченням ефективної роботи систем управління фінансовою та економічною безпекою банківськими установами для виявлення, запобігання та реагування на зовнішні та внутрішні загрози.

Забезпечення фінансово-економічної безпеки банківської галузі повинна базуватися на концепціях, що включають мету, завдання та принципи діяльності. Метою системи є мінімізація зовнішніх та внутрішніх загроз економічній діяльності банку, включаючи його фінансові, фізичні, інформаційні та людські ресурси.

Під загрозами безпеці банку розуміються потенційно можливі або реальні дії зловмисників чи конкурентів, здатних завдати банку матеріальної або моральної шкоди, що виявляються як сукупність факторів і умов, які створюють небезпеку для нормального функціонування банку відповідно до його завдань і інтересів.

Загрози банківській безпеці стосуються потенційної чи реальної поведінки зловмисників чи конкурентів, яка може завдати істотної чи моральної шкоди банку, що виявляється як низка факторів та умов, які створюють небезпеку для стабільного функціонування банку.

У табл. 1.1 наведено класифікацію внутрішніх та зовнішніх загроз системі безпеки банківської діяльності [25].

Таблиця 1.1 – Загрози фінансово-економічній безпеці банку та їх наслідки

Внутрішні загрози		Зовнішні загрози	
вид загрози	наслідки	вид загрози	наслідки
Неефективна кредитна політика банку	- зниження якості кредитного портфеля; - підвищення суми обов'язкових кредитів; - зниження конкурентоспроможності	Недосконалість банківського законодавства	- зміна умов ліцензування та мінливість нормативно-правових актів; - завищенні міжнародні норми; - залежність від політичних факторів
Низька якість управління активами і пасивами банку	- зниження рівня ліквідності; - підвищення рівня ризикових активів; - незбалансованість активів за строками	Низький рівень інвестиційної активності	- відсутність інвестиційно-привабливих проектів на внутрішньому ринку; - неспроможність банку залучати інвестиції через неефективну діяльність
Некомпетентність вищого керівництва	- низький рівень стратегічного планування; - приймання неефективних управлінських рішень	Недобросовісна конкуренція	- різке зниження депозитних кредитних ставок з боку нестабільних установ; - компрометація з боку партнерів; - штучне банкрутство підприємств
Некомпетентність персоналу банку	- розголошення конфіденційної інформації; - послаблення конкурентних позицій	Високий рівень недовіри до банків	- недовіра з боку вкладників та кредиторів; - банкрутство банків; - погіршення репутації банків

Основними заходами щодо запобігання зовнішніх та внутрішніх загроз є посилення державного нагляду за банківською галуззю, впровадження нових методів та технологій обробки та аналізу інформації для оцінки та забезпечення фінансової безпеки окремих банків та відповідного фінансового управління фінансовими ресурсами та здійсненими операціями, а також контроль за співробітниками банку. Такі заходи повинні бути розроблені з мінімальними ресурсами та часом для досягнення бажаного ефекту [25].

Забезпечення фінансово-економічної безпеки банківських установ є складним, безперервним та багатостороннім процесом. Керівники банку повинні розглядати безпеку як один з найважливіших напрямків своєї управлінської діяльності. Для створення ефективної системи управління фінансово-економічною безпекою для банків необхідно залучати різних експертів: не тільки економістів, а й математиків, програмістів, психологів та аналітиків.

Необхідно постійно модернізувати інструменти управління та йти в ногу з розвитком сучасних інформаційних технологій. Власники банків повинні розуміти, що краще запобігти кризам, ніж економити гроші на фінансовій та економічній безпеці, а не збільшувати витрати, усуваючи наслідки кризи [25].

Система фінансово-економічної безпеки банківських установ повинна включати такі обов'язкові елементи: об'єкти та суб'єкти економічної безпеки банку, підсистеми економічної безпеки, принципи створення систем фінансової та економічної безпеки, механізм управління фінансовою та економічною безпекою банків. [27]. При створенні сучасної банківської системи фінансової та економічної безпеки необхідно враховувати фактори, які можуть мати руйнівний вплив на рівень фінансово-економічної безпеки, який система може надати організації, та вектор впливу держави на систему фінансово-економічної безпеки банківських установ.

1.2 Загальна характеристика діяльності банків на ринку цінних паперів

У багатьох наукових працях досліджуються питання формування банківської інфраструктури України та теоретичні аспекти ринку банківських послуг, методологічні аспекти економічного аналізу комерційних банків, характеристики банків на ринку цінних паперів [40-48].

Банки є активними інституційними учасниками ринку цінних паперів. Вони використовують різні види цінних паперів для взаємних торговельних, боргових, похідних (фінансових інструментів) та частин ринкового первинного та вторинного, біржових та позабіржових, державних та корпоративних ринків цінних паперів, внутрішнього, міжнародного та глобального ринків.

Діяльність банків на ринку цінних паперів багатогранна. Вони виступають як емітенти, інвестори, фінансові посередники та учасники інфраструктурного ринку, займаючись непрофесійною та професійною діяльністю з цінними паперами.

Діяльність банку з випуску власних цінних паперів для залучення коштів для формування та поповнення статутного капіталу та тимчасового залучення ресурсів для ведення єдиного банківського бізнесу та залучення коштів на певні програми чи заходи. Цінні папери, випущені банками, відображаються в пасивних операціях банку.

Інвестиційна діяльність банку передбачає вкладення цінних паперів від власного імені та за власний рахунок. Інвестиційна діяльність – це насамперед прибуток. Як правило, банки є активними інвесторами на ринку державних цінних паперів з точки зору їх ролі на ринку корпоративних цінних паперів, а це означає, що існують значні розбіжності в законах різних

країн. Відповідно до ролі банків на цьому ринку можна виділити три моделі організації ринку цінних паперів [46, с. 211]:

- банківську;
- небанківську;
- змішану.

Характеристика банківської моделі полягає в тому, що банки (порівняно з іншими фінансовими посередниками) мають найактивнішу роль на ринку цінних паперів. Вони інвестують в державні цінні папери, а також в акції та облігації нефінансових компаній, підписують цінні папери, проводять операції, тобто займаються брокерською та торговою діяльністю, формують ринкову інфраструктуру. У найповнішому вигляді модель працює в Німеччині. Для економіки Німеччини характерна активна участь банківського капіталу в формуванні капіталу в нефінансовому секторі. Німецькі банки контролюють великі пакети акцій промислових компаній та активно впливають на діяльність правління цих компаній, виконуючи функції стратегічних інвесторів.

Небанківська модель (яку ще називають американською моделлю) обмежує інвестиційну і посередницьку діяльність банків (депозитно-кредитних) на ринку корпоративних цінних паперів. «Так, у США згідно з законом Гласса-Стігала (1933 р.) банкам, як правило, забороняється займатися розміщенням (андеррайтингом), купівлею і продажем акцій нефінансових компаній, обмежена їх діяльність із корпоративними облігаціями. Активну діяльність на ринку корпоративних цінних паперів проводять спеціальні інвестиційні інститути, зокрема інвестиційні банки, компанії, фонди» [46, с. 212].

Змішана модель передбачає присутність і діяльність на ринку корпоративних цінних паперів як банків, так і спеціальних інвестиційних інститутів.

Постає питання, яка модель організації ринку цінних паперів є найбільш ефективною для банків. Це питання є дискусійним. Як перевагу банківської моделі організації ринку цінних паперів передусім підкреслюють ефект диверсифікації банківської діяльності, підвищення конкурентоспроможності банків на фінансовому ринку. Зазвичай вважається, що перевага небанківської бізнес-моделі полягає в тому, що вона може відокремлювати ризики торгівлі цінними паперами від ризиків традиційного кредитного та депозитного бізнесу, тим самим допомагаючи стабілізувати банківську галузь.

Як правило, у світовій практиці тенденція полягає у тому, щоб позбутися спеціалізації банків та інвестиційних установ та прагнути до універсальності їх діяльності, що пов'язано із все більш жорсткою конкуренцією між ними. Закони деяких країн (США, Канада) послабили адміністративні заборони на банківську інвестиційну діяльність, що також сприяло узагальненню тенденції, заборона чітко передбачає, що кредитування депозитів та інвестиційна діяльність фінансовими посередниками розділені.

Як тенденцію можна також назвати поширення операцій з сек'юритизації банківських кредитів. «Зміст цієї операції полягає у тому, що банк випускає цінні папери, використовуючи як заставу пакет заставних зобов'язань, що перебувають у його кредитному портфелі і є однорідними за характером і строками. Сек'юритизація активів дає змогу банку вирішити низку завдань:

- зменшити розмір неліквідних активів;
- поліпшити показники своєї діяльності, і насамперед показник платоспроможності банку, який розраховується як співвідношення капіталу й активів, зважених з урахуванням ризику;
- перекласти кредитний ризик на власників цінних паперів;

– отримати додатковий прибуток у вигляді комісійних за обслуговування цінних паперів (наприклад, за виплату процентів власникам облігацій)» [46, с. 213].

В Україні відповідно до законодавства формується гібридна модель організації ринку цінних паперів. Дозволяється банкам здійснювати інвестиційну та торгову (професійну) діяльність з цінними паперами. Інвестиційні операції банків на ринку цінних паперів компанії обмежені ставками інвестицій.

Відповідно до з вимог НБУ інвестиції банків в цінні папери (акції), в корпоративні боргові зобов'язання, вкладення в асоційовані й дочірні компанії не повинні перевищувати 50 % капіталу банку. Крім того, Національний банк України застосовує і «вбудовані» обмеження на банківські інвестиції.

Тому коефіцієнт платоспроможності банку враховує ризики, притаманні різним видам банківської діяльності, та визначає рівень достатності капіталу, необхідний для ефективних операцій. НБУ визначає інвестиції банків в акції та корпоративний борг як операції з високим ризиком та застосовує до цих операцій 100%-ний коефіцієнт ризику (вагу), що, в свою чергу, збільшує вимоги до розміру капіталу банку. Банківські інвестиції в цінні папери відображаються в активних банківських операціях.

Банківська інвестиційна діяльність на ринку цінних паперів тісно пов'язана з кредитною діяльністю. Банки можуть використовувати цінні папери в якості застави для отримання кредитів на міжбанківському ринку, рефінансування через центральні банки та операцій викупу.

Важливу роль банків у діяльності на ринку цінних паперів займає посередницька діяльність, пов'язана із наданням послуг своїм клієнтам (тобто операції з клієнтами). Банки купують та продають цінні папери від імені клієнтів, будують портфелі цінних паперів для клієнтів, керують цими

портфелями на основі відповідних довірчих угод, здійснюють анкетування цінних паперів на основних ринках та надають консультаційні послуги. Цінні папери, що належать клієнтам, але зберігаються в банках за довірчими угодами, та цінні папери, прийняті банками на зберігання, включаються до позабалансових рахунків [46].

Банки беруть активну участь у формуванні інфраструктури ринку цінних паперів. Вони можуть виконувати функції зберігача, займатися кліринговою та розрахунковою діяльністю, вести реєстр власників цінних паперів (реєстраційна діяльність) тощо.

Відповідно до українського законодавства банки мають право здійснювати операції з цінними паперами за наявності відповідної ліцензії Національного банку України. До операцій, що підлягають ліцензуванню, належать:

- вкладення коштів у статутні фонди інших юридичних осіб;
- емісія цінних паперів;
- купівля-продаж цінних паперів та операції з ними;
- управління грошовими коштами та цінними паперами за дорученням клієнтів;
- купівля-продаж державних цінних паперів та операції з ними.

Для отримання ліцензії на здійснення операцій з цінними паперами банки повинні дотримуватися загальних умов, передбачених Національним банком для банківської діяльності, та спеціальних умов, які в основному мають капітальний та часовий аспекти.

Емісія цінних паперів: термін експлуатації банку становить не менше двох років, немає підозрілих та неефективних позик, які не покриваються резервом; зареєстрований та сплачений капітал банку складає 3 мільйони євро.

Купівля-продаж цінних паперів і операції з ними: строк діяльності банку не менше 1 року; наявність зареєстрованого та фактично сплаченого статутного капіталу банку в сумі, еквівалентній 3 млн євро.

Управління грошовими коштами та цінними паперами за дорученням клієнтів: строк діяльності банку не менше 2 років; наявність зареєстрованого та фактично сплаченого статутного капіталу банку в сумі, еквівалентній 3 млн євро.

Вкладання коштів у статутні фонди інших юридичних осіб: строк діяльності банку не менше одного року; відсутність сумнівних та безнадійних кредитів, не покритих резервами; наявність капіталу банку в сумі, еквівалентній двократному розміру зареєстрованого та фактично сплаченого статутного капіталу.

Відповідно до законодавства України окремі види діяльності банків на ринку цінних паперів підпадають під визначення професійної діяльності. Це, наприклад, діяльність із випуску та обігу цінних паперів, депозитарна, розрахунково-клірингова, реєстраторська діяльність тощо. Для здійснення професійної діяльності банки повинні отримати також відповідний дозвіл Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР).

Багатогранна діяльність банків на ринку цінних паперів, а також інші банківські установи з цінними паперами зумовлюють необхідність організації незалежного підрозділу (управління, відділу) банку для здійснення операцій з цінними паперами на основі функціональних продуктів.

Функціональна спрямованість діяльності того чи іншого банку визначає доцільність організації в межах підрозділу для здійснення операцій з цінними паперами таких відділів:

- який аналізує і прогнозує кон'юнктуру ринку цінних паперів і розробляє відповідні рекомендації для банку (інформаційно-аналітичний відділ);
- який здійснює емісію власних цінних паперів;
- який управляє портфелем цінних паперів банку (інвестиційний відділ);
- який займається брокерським обслуговуванням клієнтів;
- який управляє коштами клієнтів (трастовий відділ);
- який укладає угоди стосовно цінних паперів (торговий відділ або фронт-офіс);
- який оформляє угоди стосовно цінних паперів (бек-офіс);
- депозитарій.

Залежно від обсягу операцій на ринку цінних паперів, його спрямованості та фінансових можливостей банки можуть спростити або ускладнити структуру відділів, які здійснюють операції з цінними паперами, особливо впровадження принципів продуктів, що базуються на окремих ринкових інструментах, в роботі кожного сектора.

Важливим моментом у діяльності банків на ринку цінних паперів є «контроль (зовнішній і внутрішній) за використанням конфіденційної інформації співробітниками банків, тому що виникає конфлікт інтересів між банком, який має власний портфель цінних паперів, і його клієнтами, яким він надає послуги на фондовому ринку, та між окремими підрозділами банку (наприклад, інвестиційним і кредитним)» [46, с. 211-215].

Для забезпечення безпеки банків та інтересів клієнтів необхідно дотримуватися «концепції китайської стіни», яка по суті відрізняє конфіденційний потік інформації всередині організації, яка забезпечує незалежні підрозділи, які працюють на фінансовому ринку.

Діяльність банку на ринку цінних паперів означає вироблення відповідної політики як важливої частини загальної політики управління активами та пасивами банку. У західних країнах великі банки створили координаційний орган, Комітет з управління активами та пасивами (КУАП), щоб підтримувати узгодженість функцій різних департаментів. Основними завданнями Комітету є:

- формування стратегії для управління активами і пасивами банку, яка спрямована на забезпечення стійкої ліквідності, мінімізації ризиків і максимізації доходу;
- розроблення стратегічного плану і бюджету;
- координація знаходження додаткових ресурсів для розширення кредитно-інвестиційної діяльності, оперативного інвестування надлишкових ресурсів і поповнення ліквідності у разі відтоку коштів з банку;
- визначення цінової політики банку за депозитно-кредитними та за посередницькими і емісійно-інвестиційними операціями;
- аналіз ризиків, притаманних банківській діяльності, і їх хеджування.

Діяльність банків як професійних учасників ринку цінних паперів значною мірою залежить від організаційної моделі ринків (банків, небанківських, гібридних банків), що діють у певній країні. Основними видами професійної діяльності банків на ринку цінних паперів є фінансове посередництво, діяльність з управління цінними паперами та організація і технічне обслуговування операцій з цінними паперами, тобто діяльність, як учасників ринку інфраструктури [46, с. 241-424].

Відповідно до українського законодавства банки можуть займатися професійною діяльністю на ринку цінних паперів при наявності відповідного дозволу Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Фінансове посередництво передбачає [46, с. 241]:

– «діяльність з випуску цінних паперів за дорученням, від імені і за рахунок емітента шляхом організації підписки на цінні папери або їх реалізації іншим способом (андеррайтингова діяльність);

– комерційна діяльність із цінних паперів, яка передбачає купівлю-продаж цінних паперів, що здійснюється банком від свого імені та за свій рахунок з метою перепродажу третім особам (дилерська діяльність). Дохід дилера утворюється за рахунок різниці у цінах, за якими він купує та продає цінні папери;

– комісійна діяльність із цінних паперів. Купівля-продаж цінних паперів, що здійснюється банком як торговцем цінними паперами на підставі договорів-доручень чи комісії за рахунок клієнтів (брокерська діяльність). У договорі визначаються вид і термін дії замовлення клієнтів, права та обов'язки сторін, умови розрахунків і розмір комісійної винагороди, відповідальність сторін і порядок розгляду спорів» [46, с. 241].

Як торговець цінними паперами банк зобов'язаний: діяти на користь клієнтів; попереджати клієнтів про ризики конкретних операцій з цінними паперами; домовлятися з клієнтами про потенційний рівень ризику в торгівлі цінними паперами; надавати клієнтам інформацію про курси цінних паперів; дотримуватися порядку, у якому клієнти підписують контракти та доручення; спочатку ведуть бізнес з цінними паперами відповідно до договору та замовлення клієнта, а потім вже володіють тим самим бізнесом з цінними паперами; якщо інтереси банку заважають виконувати замовлення клієнта на найвигідніших умовах, банк (торговець) зобов'язаний негайно повідомити про це клієнта.

Діяльність з управління цінними паперами стосується діяльності, яка здійснюється банками як професійних учасників ринку від свого імені з метою розгляду довірчого управління цінними паперами, що належать та передаються іншими. Управління на користь довіреної особи або

бенефіціара, тобто особи, яка утримує дохід від довірчої діяльності за договором. Також можуть управлятися не тільки цінні папери, а й готівкові кошти, що використовуються для інвестування в цінні папери, а також готівкові кошти та цінні папери, отримані в процесі управління цінними паперами.

В Україні з огляду на правову неврегульованість як відносин довірчої власності, так і відносин довірчого управління найреальнішим є виконання банками агентських послуг стосовно цінних паперів, наприклад формування портфеля цінних паперів згідно з вказівками клієнта [46].

Як учасники інфраструктури на ринку цінних паперів, банки можуть здійснювати важливу, але допоміжну професійну діяльність: реєстрацію зареєстрованих власників цінних паперів; діяльність зберігачів; розрахункова діяльність за договорами з цінними паперами.

За законодавством України Національна депозитарна система складається з двох рівнів. Нижній рівень – це реєстратори власників іменних цінних паперів та зберігачі, які ведуть рахунки власників цінних паперів. Верхній рівень – це Національний депозитарій України і депозитарії, що ведуть рахунки для зберігачів та здійснюють кліринг і розрахунки за угодами щодо цінних паперів.

При здійсненні депозитарної справи банки як зберігачі мають забезпечувати:

- зберігання цінних паперів;
- надання послуг з обігу цінних паперів на рахунках у цінних паперах;
- надання послуг для діяльності емітента, пов'язаних з цінними паперами, які він випускає;
- надання інших послуг, таких як видача документів фіксуються (тобто передані цінні папери) у недокументальній формі шляхом зберігання сертифіката на базі банку для подальшого обігу на банківському рахунку.

Для забезпечення зберігання цінних паперів банки здійснюють різні депозитарні операції, а саме: прийом цінних паперів, їх зберігання, переміщення, інкасування, транспортування, інвентаризацію, видачу та деякі інші операції.

Банки як депозитарні установи можуть зберігати цінні папери за допомогою таких способів:

- відокремлений;
- колективний.

При відокремленому способі зберігання банки здійснюють облік цінних паперів із зазначенням індивідуальних ознак їх сертифікатів (серії та номера). Відокремленим способом можуть зберігатися тільки цінні папери у документарній формі на пред'явника.

При колективному способі зберігання банки здійснюють облік цінних паперів без зазначення їх індивідуальних ознак. Колективним способом зберігаються виключно знерухомлені цінні папери, які випущені у документарній формі, та цінні папери, які випущені у бездокументарній формі.

Банки як депозитарні установи з метою виконання функції обслуговування обігу цінних паперів на рахунках у цінних паперах здійснюють [46]:

- адміністративні операції;
- облікові операції;
- інформаційні операції.

Адміністративними операціями є депозитарні операції, які використовуються для відкриття та закриття рахунків у цінних паперах, а також операції, пов'язані зі зміною способу зберігання цінних паперів та іншими змінами, які не змінюють залишок цінних паперів на рахунку в цінних паперах.

Облікові операції використовуються для ведення рахунків у цінних паперах та відображення депозитарних операцій з операціями з цінними паперами, що може призвести до зміни кількості цінних паперів на рахунку в цінних паперах, встановлення або зняття обмежень на їх обіг та зміни до системи та місця зберігання цінних паперів. Облікові операції включають перекази цінних паперів, анулювання, перерахування та операції з переказами.

Інформаційними операціями є депозитарні операції, пов'язані з видачею детальних рахунків у цінних паперах та видачею іншої інформації, пов'язаної з операціями клієнтів, пов'язаними з рахунками в цінних паперах, на вимогу клієнтів та інших осіб, які мають право на отримання такої інформації.

Для обслуговування операцій емітентів, які пов'язані з випущеними ними цінними паперами, банки можуть надавати наступні послуги:

- покупка цінних паперів, випущених емітентом для перепродажу або скасування;
- фрагментація або консолідація цінних паперів
- конвертація цінних паперів, тобто обмін цінними паперами, випущеними одним емітентом, цінними паперами, випущеними іншим;
- анулювання цінних паперів;
- викуп цінних паперів та оплата емітентом випущених ними цінних паперів;
- інші.

Кліринг та розрахунок по цінним паперами здійснюються тільки зберігачем (кліринговим агентом) для забезпечення того, щоб цінні папери надходили на рахунок зберігача. Для здійснення готівкових платежів відповідно до договору про цінні папери кліринговий депозитарій

зобов'язаний користуватися послугами, які надаються розрахунковим банком за відповідною угодою.

Операції банку на фондовому ринку займають друге місце за ступенем ризику. Основні загрози безпеці комерційного банку в ході роботи на фондовому ринку наведено на рис. 1.1 [24, с.137]:

- покупка цінних паперів недійсних або віртуальних компаній;
- покупка наперед неліквідних цінних паперів;
- зміна в бік погіршення ринкової ситуації на фондовому ринку;
- необізнаність банку щодо стану фондового ринку;
- злочинні дії банківських працівників та суб'єктів фондового ринку.

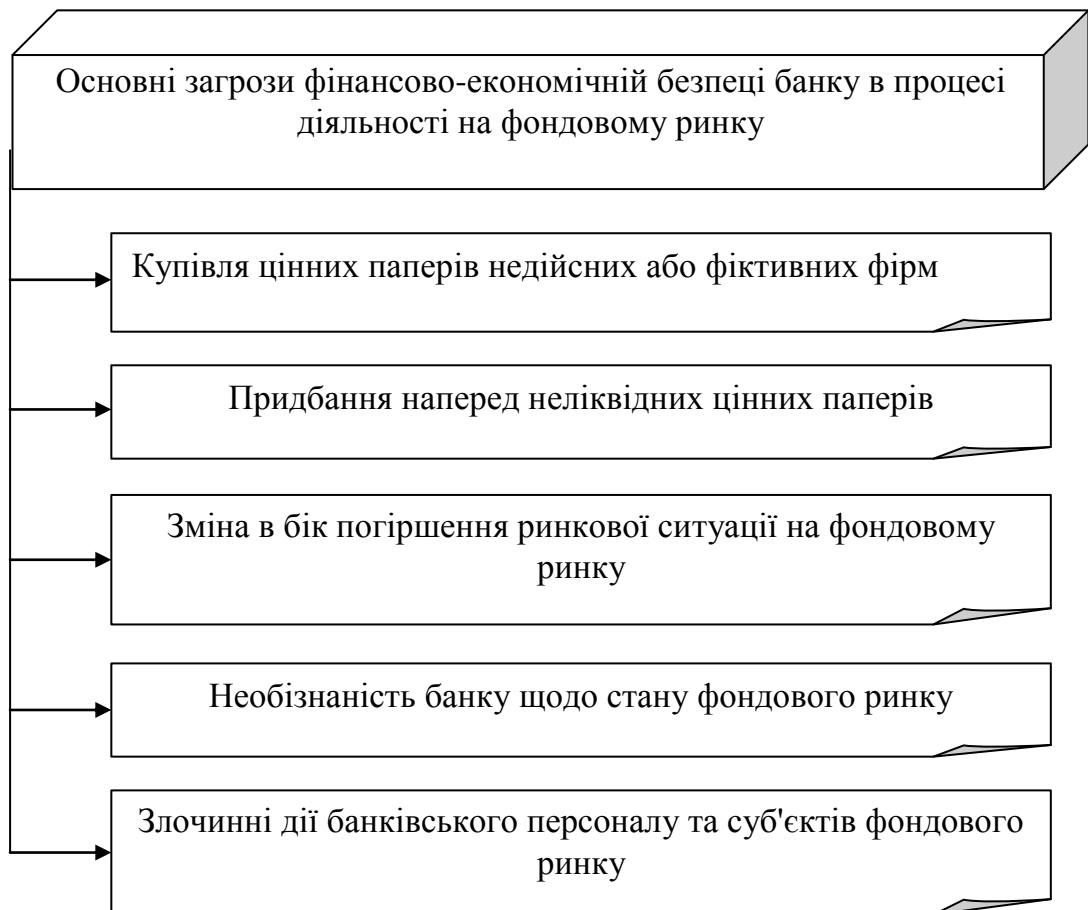

Рисунок 1.1 – Основні загрози фінансово-економічній безпеці банку в ході роботи на фондовому ринку

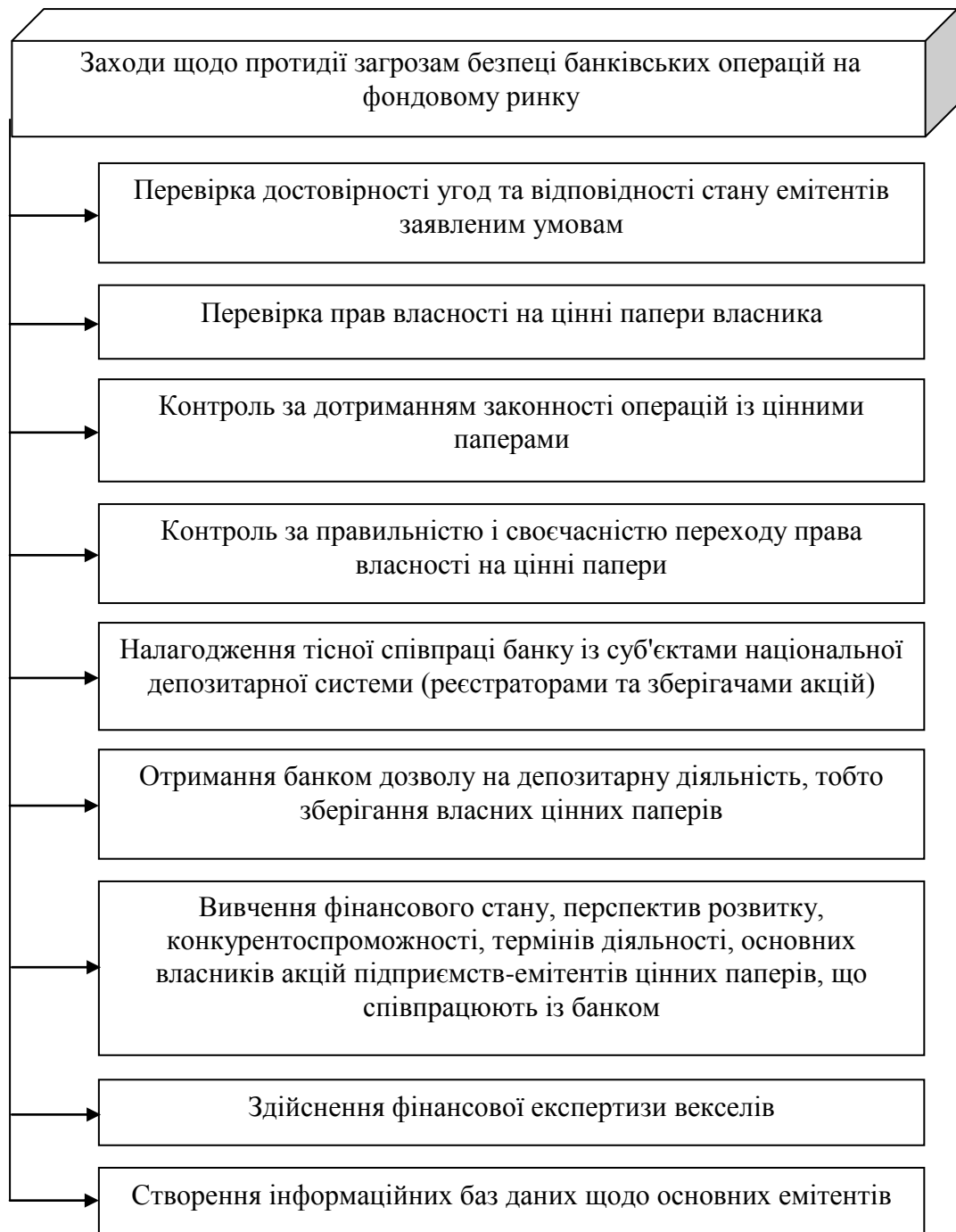

Рисунок 1.2 – Заходи щодо протидії загрозам безпеці банківських операцій на фондовому ринку

На протидію загрозам безпеці банківських операцій на фондовому ринку мають застосовуватися заходи системного характеру, які наведені на рис. 1.2 [24, с. 137-138]:

- якісно перевірити достовірність операції та чи відповідає емітент необхідним умовам;
- перевірити право власності на цінні папери власника; контролювати законність операції з цінними паперами;
- контролювати правильність та своєчасність передачі права власності на цінні папери;
- встановити близькість суб'єкта банків та національної депозитарної системи; співпраця, насамперед, для налагодження тісної співпраці з реєстраторами та зберігачами акцій;
- отримання ліцензії на депозитну діяльність банку, тобто збереження власних цінних паперів;
- детальне вивчення фінансового стану, перспективи розвитку, конкурентоспроможність, умови діяльності, основні питання компаній-емітентів цінних паперів, які співпрацюють з банком;
- фінансовий огляд векселів;
- створення інформаційної бази даних про основних емітентів.

Превентивні заходи безпеки банку щодо операцій із цінними паперами (ЦП) наведено в табл. 1.2 [24, с.138-139].

Таблиця 1.2 – Превентивні заходи щодо забезпечення безпеки банківських операцій із цінними паперами [24, с. 138-139]

Вид ЦП	Перелік превентивних заходів безпеки
Акція	розмежування функцій працівників банку щодо обліку акцій і торгівлі ними
	проведення емісії акцій за вартістю, не нижчою за номінальну
	здійснення конвертації інших цінних паперів в акції тільки тоді, коли це обумовлено у проспекті емісії
	прийняття до обліку тільки оригіналів акцій та сертифікатів, а не ксероксів
	продаж акцій може починатись не раніше ніж через 30 днів після публікації про їх випуск
	здійснення придбання акцій на основі договору купівлі-продажу
	забезпечення відповідної кількості ступенів захисту акцій та всіх реквізитів
	сплата вартості акцій у національній валюті
	здійснення періодичних запитів до реєстратора (депозитарія) щодо стану реєстру (облікового реєстру) акцій емітента

Продовження таблиці 1.2

	передбачення в разі застави акцій та непогашення кредиту позичальником передання банку права власності на певну кількість акцій
	прийняття як застави від фізичних осіб, переважно, іменних акцій
	прийняття в заставу від юридичних осіб тільки тих акцій, які перебувають на балансі підприємства
	обов'язкове здійснення моніторингу стану вторинного ринку обігу акцій, взаємодія з операторами вторинного ринку
	забезпечення однакової номінальної вартості акцій, що перебувають в обігу
Вексель	обов'язкова перевірка платоспроможності векселедавців (термін роботи з векселями, репутація, фінансовий стан, перспективи розвитку);
	здійснення інкасування векселів тільки в установах банків
	прийняття до обліку тільки векселів із їх реєстрами
	заборона приймати опротестовані векселі
	наявність перекладу тексту, завіреного нотаріально, якщо вексель оформлено іноземною мовою
	прийняття до обліку, під заставу і рефінансування векселів, виданих тільки юридичними особами на підставі здійснення реальних товарних і комерційних угод
	забезпечення перевірки безперервного ряду індосаментів. Найбільш надійними вважають векселі, які мають багато передавальних написів, частковий індосамент є недійсним; індосамент має бути простим і нічим не обумовленим, будь-які обмежуючі його умови вважають ненаписаними
	здійснення протесту в неплатежі за векселем, який підлягає оплаті на певну дату або у визначений термін від дати складання чи подання, має бути того дня, коли вексель підлягає оплаті, або одного із двох наступних робочих днів
	здійснення вексельного забезпечення кредиту з розрахунку 200 % номінальної вартості векселів від суми кредиту
	надання переваги короткостроковим векселям, які менше залежать від змін економічної ситуації
	наявність за вексельних кредитів у векселях іменного індосаменту на користь банку
	контроль за поданням векселедавцем під час передавання векселя довідки про сплату державного мита
	здійснення платежу за векселем на території України тільки в безготівковій формі

Служба безпеки банку має вимагати від подавця належних доказів, які підтверджують дієздатність і справжність підписів векселедавців (трасантів) і акцептантів, а також підстави для отримання векселя подавцем, попередньо здійснивши фінансову експертизу векселя [24, с. 140]. У ході експертизи служба безпеки встановлює можливість сплати векселя вчасно, аналізує фінансовий стан подавця векселя. Для виконання цих функцій банк може залучати аудиторські, консалтингові, рейтингові агенції.

2 АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

2.1 Аналіз показників діяльності банківських установ в Україні

За даними Національного рейтингового агентства «Рюрік» (НРА «Рюрік») [56] станом на 01 січня 2019 року ліцензію Національного банку України мали 77 банківських установ (в т.ч. 37 банків з іноземним капіталом). З початку 2017 року кількість функціонуючих банківських установ скоротилася на 19.

Інформація про динаміку кількості банків України відображена на рис. 2.1.

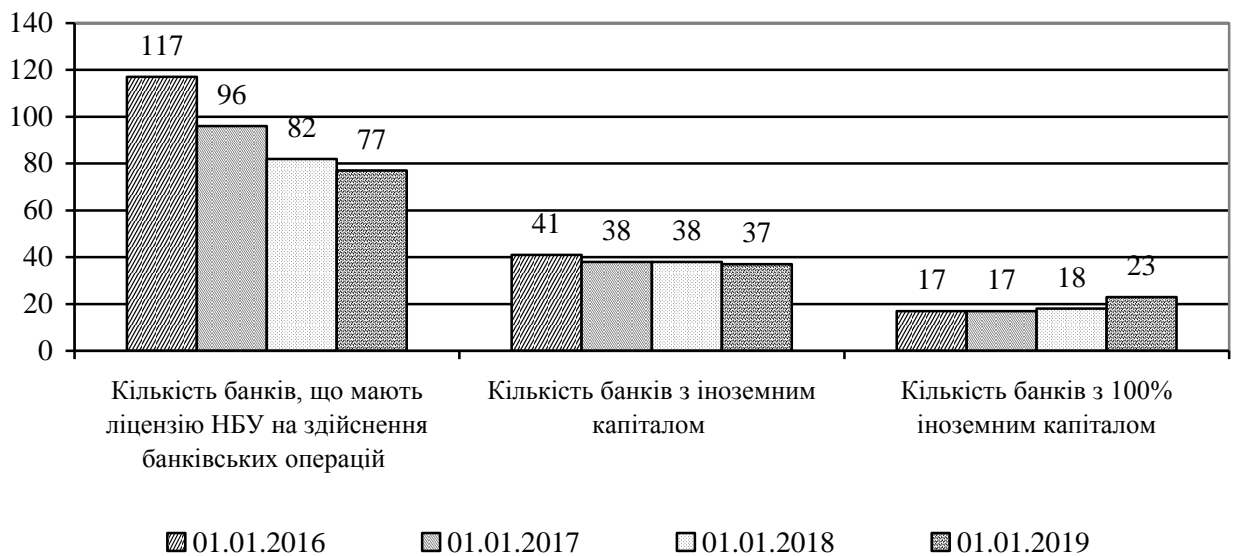

Рисунок 2.1 – Динаміка зміни кількості банків України

Основні показники діяльності банківських установ України наведено у додатку А.

Загалом, на дату підготовки цього огляду з початку 2018 року внаслідок погіршення платоспроможності до 82 банківських установ було запроваджено тимчасову адміністрацію. В чотирьох тимчасова адміністрація

продовжує працювати, щодо одного банку (ПАТ «АСТРА БАНК») прийнято рішення про припинення тимчасової адміністрації та призначення куратора.

Щодо ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» 21 грудня 2018 року між Фондом гарантування вкладів фізичних осіб та Міністерством фінансів було підписано договір про продаж 100% акцій Банку. З моменту передачі власником 100% акцій банку є держава в особі Міністерства фінансів України. Запроваджена 20.12.2018 р. тимчасова адміністрація була припинена 22.12.2018 р.

В цілому, щодо 80 банків вже було прийнято рішення про ліквідацію. Щодо 9 банківських установ рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію було прийняте без попереднього запровадження тимчасової адміністрації.

Також, починаючи з 01.06.2018 р. Правлінням Національного банку України було прийнято декілька рішень про надання згоди на самоліквідацію банківських установ. Першими випадками такої самоліквідації стали ПАТ «Фінанс Банк» та ПАТ «Інвестиційно-Трастовий Банк». Згідно з офіційними повідомленнями, такі рішення були продиктовані бажанням власників переорієнтуватися на інші види їх профільної діяльності. 18.11.2018 р. про самоліквідацію повідомив також ПАТ «Фінексбанк». Причиною такого рішення власники назвали складне становище на ринку фінансових і банківських послуг та невизначеність щодо можливих напрямків і джерел подальшої капіталізації банку.

Враховуючи затверджений НБУ графік збільшення мінімального обсягу статутного капіталу банків, в подальшому можна очікувати нових випадків самоліквідації комерційних банків в Україні. Нагадаємо, згідно з Постановою правління НБУ № 242 від 07.04.2018 р. станом на 11.07.2019 р. мінімальний обсяг статутного капіталу банку має бути не меншим за 200 млн.грн. До 11.07.2018 р. його обсяг має бути збільшений вже до

300 млн. грн. Збільшення мінімального обсягу статутного капіталу банківських установ триватиме щорічно до 500 млн. грн. станом на 11.07.2024 р.

Протягом року в структурі власності Банківської системи України (БСУ) відбувались значні перегрупування. Внаслідок переходу системного ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» у стовідсоткову власність держави частка державних банків в структурі активів БСУ значно зросла протягом IV кварталу 2018 року та станом на 01.01.2019 р. відповідала 52 %. Частка банків з приватним українським капіталом складала близько 13 %, банків іноземних банківських груп – 35 %.

Зауважимо, що в подальшому можливе скорочення частки банків іноземних банківських груп внаслідок виходу банківських установ з російським капіталом з українського ринку. Нагадаємо, 15.03.2019 р. Нацбанком було запропоновано застосування санкцій щодо українських банків з російським державним капіталом на виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України.

За підсумками 2018 року чисті активи банківської системи України збільшились несуттєво. Їх обсяг станом на 01.01.2019 р. відповідав 1,256 млрд. грн. проти 1,254 млрд. грн. на початок року. Одним з ключових чинників коливання обсягу активів банківської системи в досліджуваному періоді виступала динаміка курсу національної валюти, поряд із виведенням частини комерційних банків з ринку, рухом клієнтських коштів та скороченням кредитних портфелів. Високий вплив коливання курсу національної валюти на обсяг активів БСУ пояснюється значною часткою активів в іноземній валюті в загальному обсязі (41,8% станом на початок 2019 року).

Протягом 2018 року обсяг клієнтського кредитного портфелю скоротився на 0,4% (3,85 млрд. грн.) та станом на 01.01.2019 р. відповідав

1005,92 млрд. грн. проти 1009,77 млрд. грн. на початок року. Скорочення загального обсягу кредитного портфелю відбувалося внаслідок зменшення протягом року суми кредитів, наданих фізичним особам. За підсумком 2018 року їх обсяг знизився на 10,43% до 847,09 млрд. грн. Кредити, надані суб'єктам господарювання за підсумком року навпаки збільшилися на 1,98% та на початок 2019 року досягли 157,39 млрд. грн.

За підсумком 2018 р. портфель цінних паперів БСУ збільшився на 64,9% і станом на 01.01.2019 р. відповідав 332,27 млрд. грн. Обсяг ОВДП у власності банків протягом 2018 р. збільшився на 77,1% до 312,47 млрд. грн. Важливо зауважити, що за цей же період обсяг ОВДП у портфелі НБУ зазнав скорочення до 7,99 млрд. грн. (-2,1%). Зазначимо, що великі державні банки є фактично єдиними покупцями ОВДП на внутрішньому ринку, адже інші комерційні банки мають законодавчо обмежену можливість щодо придбання іноземної валюти.

Сукупний обсяг зобов'язань українських банків протягом 2018 року скоротився на 1,6% до 1,133 млрд. грн. Протягом 2018 року сукупний обсяг клієнтського портфелю БСУ збільшився на 14,2% та станом на 01.01.2019 р. відповідав 807,07 млрд. грн.

Клієнтський портфель суб'єктів господарської діяльності (СГД) протягом 2018 р. збільшився на 16,5% та станом на 01.01.2019 р. складає 369,91 млрд. грн. Нарощення коштів СГД відбувалося переважно за рахунок збільшення залишків коштів на поточних рахунках. В той же час суми строкових коштів СГД за підсумком IV кв. 2018 р. також продемонстрували позитивну динаміку (+12,9%) та на початок 2019 р. відповідали 102,47 млрд. грн. Слід зазначити, що на динаміку показника значний вплив мають курсові різниці.

З огляду на значні обсяги докапіталізації ряду банківських установ та виключення з порядку розрахунку статистичних показників НБУ банків, що

визнано неплатоспроможними, обсяг власного капіталу БСУ протягом 2018 р. збільшився на 19,4% та станом на 01.01.2019 р. складає 123,78 млрд. грн. Адекватність регулятивного капіталу станом на 01.01.2019 р. є дещо вищою за граничний мінімум (10%) та складає 13%. Протягом 2018 р. 43 банківські установи збільшили статутний капітал на загальну суму 105,72 млрд. грн. Слід зазначити, що акціонери усіх груп збільшували статутний капітал переважно з метою підтримки власного бізнесу.

За підсумком 2018 р. 31 з 93 функціонуючих банків отримав збитки на загальну суму 169,3 млрд. грн. З цієї суми майже 80% (135,3 млрд. грн.) припадає на ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК». Інші банківські установи, що завершили звітний період з додатнім результатом діяльності, отримали сукупно 10,82 млрд. грн. прибутку.

Серед найбільш прибуткових за підсумком минулого року банків були виключно іноземні фінансові установи – Райффайзен Банк Аваль, Сітібанк та ОТП Банк. На топ-3 найбільш прибуткові банки за підсумком 2018 р. припадало 57,5% загального обсягу прибутку, отриманого БСУ.

2.2 Характеристика та аналіз банківської діяльності ПАТ «БАНК «ГРАНТ»

Публічне акціонерне товариство «СХІДНО-УКРАЇНСЬКИЙ БАНК «ГРАНТ» (ПАТ «Банк «Грант») зареєстрований в Україні та є резидентом України.

Банк є публічним акціонерним товариством з відповідальністю акціонерів, обмеженою часткою акцій, що їм належать, і був утворений

відповідно до законодавства України. Банк за звітний період діяв на підставі Статуту, редакція якого зареєстрована Державним реєстратором виконавчого комітету Харківської міської ради 21 липня 2017 року, номер запису 14801050053004802 та нова редакція статуту погоджена НБУ від 19 вересня 2018 року та зареєстрована 27.09.2018 року в ЄДРПОУ.

Відповідно до Цивільного Кодексу, Господарського Кодексу, закону України «Про банки і банківську діяльність», закону України «Про акціонерні товариства», інших актів законодавства України, внутрішніх актів, затверджених органами управління Банку відповідно до їх компетенції, Банк створено на невизначений термін.

Юридична адреса головного Банку та місце здійснення діяльності Банку: вул. Данилевського, 19, 61001, м. Харків, Україна.

Банк має 18 відділень, що обслуговують клієнтів у п'ятьох областях.

У звітному році припинена діяльність одного відділення.

ПАТ «БАНК «ГРАНТ» є універсальною банківською установою, основним видом діяльності Банку є надання банківських послуг юридичним та фізичним особам на території України.

Організаційна структура Банку створена по типу функціональної та включає в себе систему структурних підрозділів з найменуванням посад та кількістю штатних одиниць всередині кожного структурного підрозділу згідно штатного розкладу.

До структурних підрозділів відносяться:

- управління, які мають внутрішню структуру;
- відділи, що не входять до складу управлінь;
- комітети, комісії, групи, які утворюються за необхідністю;
- відділення – структурні одиниці, створені для поліпшення обслуговування клієнтів.

Кожний структурний підрозділ, який є елементом організаційної структури Банку діє на підставі окремого положення, затвердженого відповідно до вимог внутрішніх нормативних документів Банку.

Внутрішня структура кожного управління обумовлена змістом його діяльності. Керує роботою управління начальник управління, а у випадку необхідності призначається заступник (заступники) начальника управління.

Відділи Банку можуть бути як самостійними структурними елементами, підпорядковуватися безпосередньо Голові правління або Президенту Банку, так і входити до складу управлінь. Керівництво роботою відділів здійснюється начальником відділу, у випадку необхідності призначається заступник (заступники) начальника відділу.

Згідно ст. 44, 45 Закону «Про банки та банківську діяльність» у Банку створені підрозділи (відділ внутрішнього аудиту; відділ аналізу, прогнозування та управління ризиками) та постійно діючі комітети (кредитний комітет; комітет по управлінню активами та пасивами; тарифний комітет).

Керівники всіх структурних підрозділів (управлінь, відділів, комітетів, відділень) безпосередньо підпорядковані Голові правління Банку (виконуючому обов'язки Голови правління Банку).

Всі співробітники Банку підпорядковуються безпосередньо керівнику того структурного підрозділу, в якому вони працюють (або особі, що виконує обов'язки керівника структурного підрозділу), та несуть повну відповідальність за ту ділянку роботи, що їм доручена.

Всі працівники Банку, які виконують функції по веденню бухгалтерського обліку та контролюють його виконання (начальники відділів організації бухгалтерського обліку чи уповноважені особи відділень) мають подвійну підпорядкованість, тобто підлеглі керівнику підрозділу, в якому

працюють, та головному бухгалтеру - начальнику управління фінансового контролю з питань ведення бухгалтерського та податкового обліку.

Курирує та контролює діяльність всіх відділень Банку управління по розвитку мережі, повноваження якого визначені в Положенні.

Кількість працівників на кінець звітного періоду склала 403 особи, порівняно з попереднім роком зменшилася на 10 осіб. Виплати на утримання персоналу у звітному році склали 37667 тис. грн., проти 26533 тис. грн. у попередньому році. Таким чином, на одного працівника припадає у середньому 7788 грн.

Для забезпечення рівня кваліфікації працівників розроблена Програма навчання та підвищення кваліфікації працівників ПАТ «БАНК «ГРАНТ».

Банк здійснює свою діяльність відповідно до ліцензії Національного банку України (НБУ) від 03 листопада 2011 року за № 6. Для здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів отримані ліцензії ДКЦПФР, строк дії яких – необмежений:

- на брокерську та дилерську професійну діяльність з випуску та обігу цінних паперів;
- на депозитарну діяльність депозитарної установи;
- на брокерську діяльність з торгівлі цінними паперами.

ПАТ «БАНК «ГРАНТ» є учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб з вересня 1999 р. (свідоцтво № 96 оновлено 06 листопада 2012 р., що діє відповідно до Закону № 4452-VI «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23 лютого 2012 року (зі змінами).

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб забезпечує повернення вкладникам депозитів до 200 тисяч гривень на одну особу у випадку, якщо в банку розпочата процедура ліквідації.

ПАТ «БАНК «ГРАНТ» є афілійованим членом міжнародної платіжної системи (МПС) MasterCard Worldwide з процесинговим центром у ПАТ

«Перший Український міжнародний банк» та випускає міжнародні картки з магнітною смугою Maestro терміном дії 1 рік та MasterCard Standard, MasterCard Gold з магнітною смугою та чипом терміном дії на 2 роки у гривні, дол. США та Євро.

ПАТ «БАНК «ГРАНТ» є членом Платіжної організації Національної системи масових електронних платежів (НСМЕП). У зв'язку з прийняттям НБУ рішення про зупинення експлуатації Національної системи масових електронних платежів, які розроблені на базі національних стандартів ПАТ «БАНК «ГРАНТ» припинив з 01.07.2018 р. роботу карт НСМЕП. НБУ прийнято рішення про проведення модернізації старої платіжної системи на міжнародні стандарти для привабливого клімату масового використання платіжних карток та інших електронних платіжних засобів під час здійснення безготівкових роздрібних платежів на території України та забезпечено перехід на НПС «Український платіжний простір». ПАТ «БАНК «ГРАНТ» ведуться роботи по впровадженню еквайрингової і емітентської частини нової платіжної системи «ПРОСТІР».

Банк у 2018 році співпрацював з міжнародними системами грошових переказів: «ЛИДЕР», «ЮНИСТРИМ», «ANELIK», «Western Union». У зв'язку з Указом Президента України від 17.10.2018 № 467/2018 про введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 16.09.2018 «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» припинено надання послуг міжнародних платіжних систем «ANELIK», «ЮНИСТРИМ» і «Международные Денежные Переводы ЛИДЕР» та повернуто до Національного банку України свідоцтва про реєстрацію договорів/змін до договорів про участь у цих міжнародних платіжних системах.

На кінець 2018 року Банк обслуговував 17331 клієнта та 21867 рахунків клієнтів, з них юридичних осіб відповідно – 3622 та 5693, фізичних осіб – 13709 та 16174.

Клієнти Банку відносяться переважно до малого та середнього бізнесу.

У 2018 році 1335 клієнтів користувався системою дистанційного обслуговування рахунків за допомогою системи «Клієнт-Банк» та SMS-сервіс.

Банком встановлені кореспондентські відносини з 6-ма іноземними банками: Австрії, Білорусі, Росії, Латвії.

Банком станом на 1 листопада 2018 року проведена інвентаризація активів, зобов'язань, резервів, фактична наявність відповідає бухгалтерському обліку. Висновки інвентаризації вказані в протоколі загальної інвентаризаційної комісії.

Банком укладено договір з аудиторською фірмою Товариство з обмеженою відповідальністю «Українська аудиторська служба» № 919/16 від 06.12.2018 р. на проведення зовнішнього аудиту за 2018 рік.

Банком протягом звітного періоду проводились наступні операції з пов'язаними сторонами: здійснення розрахунків, надання кредитів, залучення депозитів.

Заборгованість пов'язаних сторін становить незначну частину активів Банку, також, несуттєва частина доходів Банку отримана від операцій з пов'язаними сторонами. Умови операцій з пов'язаними сторонами несуттєво відрізняються у порівнянні з операціями з іншими клієнтами Банку та не несуть значних фінансових ризиків.

У 2018 році ключову роль в розвитку економіки України відігравав високий інвестиційний попит. Зростання реального ВВП прискорилося до 2,0 %. Головним рушієм такого прискорення був внутрішній інвестиційний попит на тлі поліпшення фінансових результатів та ділових очікувань

підприємств, а також поживалося споживання домогосподарств та високий врожай у сільському господарстві.

У 2018 році спостерігалось стрімке уповільнення споживчої інфляції (з 43,3% у 2017 році) до 12,4%. Зниженню інфляції сприяла помірна волатильність обмінного курсу гривні, яка спостерігалася протягом більшої частини 2018 року.

Також поліпшилася світова цінова кон'юнктура для українських експортерів за рахунок зростання цін на сталь, залізну руду, соняшникову олію та добрива і стабілізації цін на зернові, високі врожаї зернових та обсяги виробництва олії.

Водночас основними факторами зростання цін стали: підвищення тарифів, що регулюються адміністративно, насамперед на житлово-комунальні послуги, та зростання світових цін на нафту, що визначило подорожчання палива на внутрішньому ринку.

Стійке зниження інфляційного тиску на тлі подальшого зменшення ризиків для цінової стабільності дозволило протягом 2018 року послідовно і активно пом'якшувати монетарну політику – облікова ставка знижувалась 6 разів з 22% до 14%. Це відображалось у відповідному зменшенні короткострокових процентних ставок на міжбанківському ринку та забезпечувало зниження ставок за ОВДП і роздрібних ставок комерційних банків за депозитами та кредитами. Однак загалом реальні процентні ставки залишались відносно високими, що сприяло продовженню припливу депозитів у банківську систему, особливо в національній валюті.

Кредитна активність все ще залишалася слабкою, що передусім зумовлювалось високими ризиками та закредитованістю реального сектору, а зростання обсягів кредитів у національній валюті на 17,5% у 2018 році відображало реструктуризацію кредитів в іноземній валюті.

За 2018 рік фінансовий результат «БАНКА «ГРАНТ» становив 33484,3 тис. грн., що на 32589,3 тис. грн. більше аналогічного показника за 2017 рік. Як бачимо, Банк, не зважаючи на скрутну ситуацію у країні, збільшує прибуткову діяльність та стабільний розвиток. Оцінюючи минулий рік, можна сказати, що «БАНК «ГРАНТ» продовжує реалізовувати свою успішну стратегію розвитку і рухатися до наміченої мети.

ПАТ «БАНК «ГРАНТ» є універсальною банківською установою, основним видом діяльності Банку є надання банківських послуг юридичним та фізичним особам на території України.

Стратегічною метою банку є мінімізація ризиків, збереження та збільшення фінансової стійкості, розширення ринку банківських послуг і підвищення прибуткової діяльності банку.

Інформація про основні засоби банку наведена у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Інформація про основні засоби банку

Найменування основних засобів	Власні основні засоби (тис.грн.)		Основні засоби , всього (тис.грн.)	
	На початок періоду	На кінець періоду	На початок періоду	На кінець періоду
1.Виробничого призначення	61654,000	66263,000	61654,000	66263,000
- будівлі та споруди	51883,000	56724,000	51883,000	56724,000
- машини та обладнання	2402,000	2702,000	2402,000	2702,000
- транспортні засоби	3243,000	2980,000	3243,000	2980,000
- земельні ділянки	0,000	0,000	0,000	0,000
- інші	4126,000	3857,000	4126,000	3857,000
2. Невиробничого призначення	0,000	0,000	0,000	0,000
Усього	61654,000	66263,000	61654,000	66263,000

Таким чином, балансова вартість:

– будівель та споруд на початок періоду складає 51883 тис. грн., на кінець року – 56724 тис. грн.;

– машин та обладнання на початок періоду складає 2402 тис. грн., на кінець року – 2702 тис. грн.;

– балансова вартість щодо транспортних засобів на початок періоду складає 3243 тис. грн., на кінець року – 2980 тис. грн.

У балансову вартість «інших власних основних засобів» у даному випадку включені:

– балансова вартість земельної ділянки, на початок періоду складає 408, на кінець року – 408 тис. грн.;

– балансова вартість інструментів, приладів, інвентарю (меблів) на початок періоду складає 1730 тис. грн., на кінець року – 1436 тис. грн.;

– балансова вартість щодо інших основних засобів на початок періоду складає 0 та на кінець періоду – 0;

– інші необоротні матеріальні активи відповідно 1199 тис. грн. та 881 тис. грн.;

– незавершені капітальні вкладення в основні засоби та нематеріальні активи 165 тис. грн. та 501 тис. грн. відповідно;

– нематеріальні активи 624 тис. грн. та 631 тис. грн. відповідно.

Усього на початок та на кінець періоду балансова вартість основних засобів змінюється з 61654 тис. грн. до 66263 тис. грн.

Ставка податку на прибуток у 2018 році складала 18 відсотків.

Грошові кошти та їх еквіваленти ПАТ «БАНК «ГРАНТ» наведено у таблиці 2.2.

Кредити та заборгованість клієнтів банку у 2017-2018 рр. наведено у таблиці 2.3.

Структура кредитів за видами економічної діяльності наведена у таблиці 2.4.

Таблиця 2.2 – Грошові кошти та їх еквіваленти, тис. грн.

№ п/п	Показник	2017 р.	2018 р.	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення, %
1	2	3	4	5	6
1	Готівкові кошти	20445	24578	4133,0	20,2
2	Кошти в Національному банку України (крім обов'язкових резервів)	22660	23671	1011,0	4,5
3	Кореспондентські рахунки, депозити та кредити «овернайт» у банках:	83261	87024	3763,0	4,5
3.1	України	6499	863	-5636,0	-86,7
3.2	Інших країн	76762	86161	9399,0	12,2
4	Резерв під знецінення грошових коштів та їх еквівалентів	61	50	-11,0	-18,0
5	Усього грошових коштів та їх еквівалентів	126305	135223	8918,0	7,1

Таблиця 2.3 – Кредити та заборгованість клієнтів, тис. грн.

№ п/п	Показник	2017 р.	2018 р.	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення, %
1	2	3	4	5	6
1	Кредити, надані юридичним особам	695321	811332	116011,0	16,7
2	Кредити, надані фізичним особам-підприємцям	86337	34369	-51968,0	-60,2
3	Іпотечні кредити фізичних осіб	2748	2082	-666,0	-24,2
4	Кредити, надані фізичним особам на поточні потреби	44 685	28558	-16127,0	-36,1
5	Інші кредити, надані фізичним особам	141	135	-6,0	-4,3
6	Резерв під знецінення кредитів	41044	53071	12027,0	29,3
7	Усього кредитів за мінусом резервів	788188	823405	35217,0	4,5

Таблиця 2.4 – Структура кредитів за видами економічної діяльності, тис. грн.

№ п/п	Вид економічної діяльності	2017 р.		2018 р.		Абсолютне відхилення	Відносне відхилення, %
		сума	%	сума	%		
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Державне управління	3319	0,40	3371	0,39	52,0	1,6
2	Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	314996	37,99	362598	41,37	47602,0	15,1
3	Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг	165352	19,94	144447	16,48	-20905,0	-12,6
4	Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	249767	30,12	230593	26,31	-19174,0	-7,7
5	Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	24377	2,94	78306	8,93	53929,0	221,2
6	Фізичні особи	47574	5,74	30775	3,51	-16799,0	-35,3
7	Інші	23847	2,87	26386	3,01	2539,0	10,6
8	Усього кредитів та заборгованості клієнтів без резервів	829232	100,00	876476	100,00	47244,0	5,7

Графічно структура кредитів за видами економічної діяльності наведена на рис. 2.2 і 2.3.

Найбільша питома вага кредитних коштів належить суб'єктам підприємницької діяльності з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води (2017 р. – 37,99 %, 2018 р. – 41,37 %).

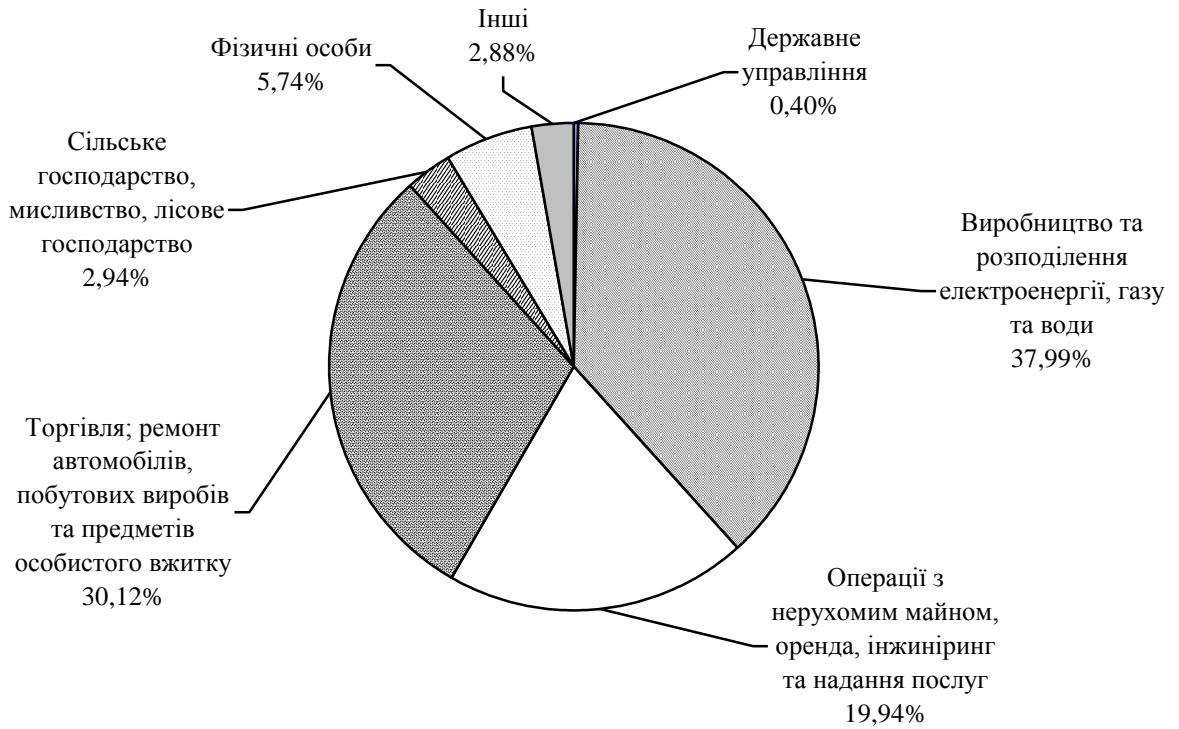

Рисунок 2.2 – Структура кредитів за видами економічної діяльності у 2017 р., %

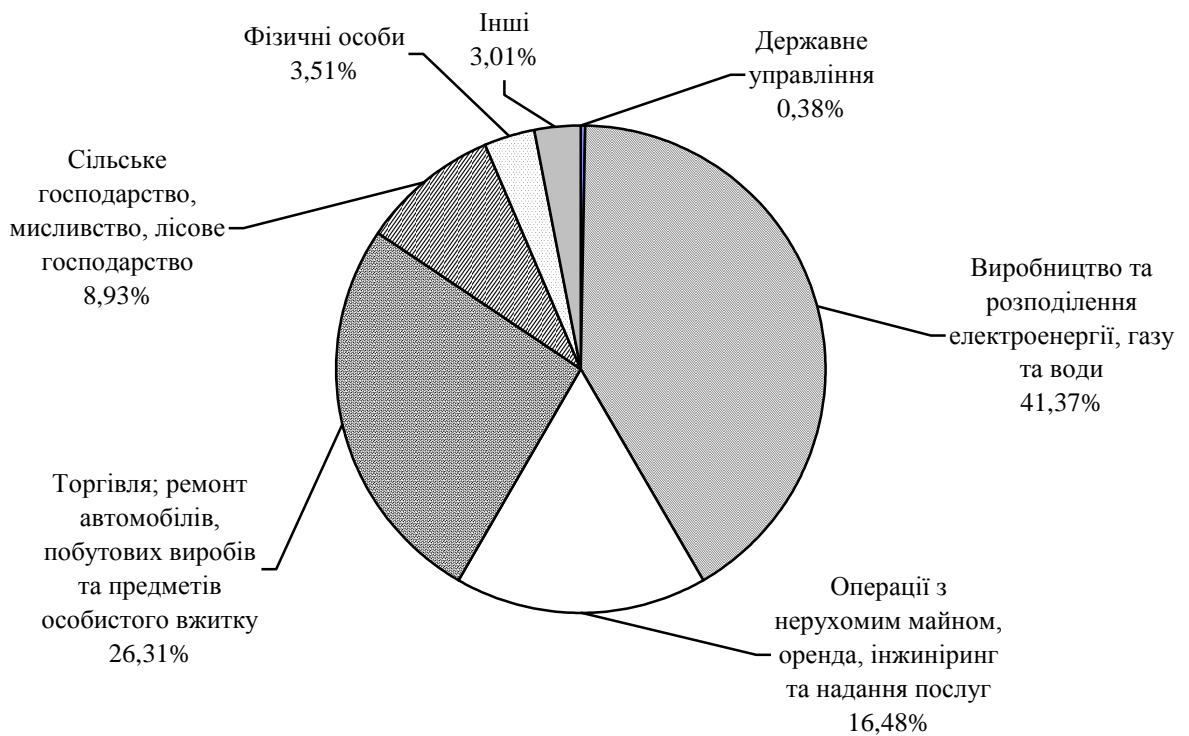

Рисунок 2.3 – Структура кредитів за видами економічної діяльності у 2018 р., %

За звітний період в банку в цілому структура кредитного портфеля за видами економічної діяльності позичальників значно не змінилася. Збільшилися частки кредитів, що надані підприємствам лише двох видів економічної діяльності: виробництво та розподілення електроенергії, газу та води та сільське господарство. Це пов'язано з тим, що підприємства цих галузей є найбільш рентабельними та є потенційними «потягами» української економіки. Натомість в банку значно зменшилася частка кредитів, наданих торговельним підприємствам, підприємствам, що пов'язані з операціями з нерухомістю, та частка кредитів, наданих фізичним особам. Це відбулося у зв'язку з подальшим погіршенням фінансового стану кінцевих споживачів, що призводить до їх низької платоспроможності. Загалом у банку відсутня висока концентрація кредитних ризиків за окремими видами діяльності, що зменшує чутливість банку до коливань у певних галузях економіки.

Цінні папери у портфелі банку на продаж наведено у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Цінні папери у портфелі банку на продаж, тис. грн.

№ п/п	Показник	2017 р.	2018 р.	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення, %
1	2	3	4	5	6
1	Акції підприємств та інші цінні папери з нефіксованим прибутком:	3135	3135	0,0	0,0
1.1	Справедлива вартість яких визначена за розрахунковим методом	1	1	0,0	0,0
1.2	Справедливу вартість яких достовірно визначити неможливо	3134	3134	0,0	0,0
2	Резерв під знецінення цінних паперів у портфелі банку на продаж	10	10	0,0	0,0
3	Усього цінних паперів на продаж за мінусом резервів	3125	3125	0,0	0,0

У звітному періоді перекласифікації цінних паперів у портфелі Банку на продаж не було.

Інвестиційні цінні папери для подальшого продажу включають дольові цінні папери, які не торгуються на відкритому ринку. З огляду на особливості українських фінансових ринків, отримати інформацію про поточну ринкову вартість цих інвестицій неможливо. Справедлива вартість цих інвестицій розраховується на основі вартості чистих активів об'єкту інвестицій.

Цінні папери в портфелі банку до погашення наведено у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Цінні папери в портфелі банку до погашення, тис. грн.

№ п/п	Показник	2017 р.	2018 р.	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення, %
1	2	3	4	5	6
1	Державні облігації	0	0	0,0	0,0
2	Депозитні сертифікати НБУ	175690	100264	-75426,0	-42,9
3	Облігації місцевих позик	0	0	0,0	0,0
4	Облігації підприємств	0	0	0,0	0,0
5	Векселі	0	0	0,0	0,0
6	Усього цінних паперів у портфелі банку до погашення за мінусом резервів	175690	100264	-75426,0	-42,9

У звітному та попередньому періодах у портфелі цінних паперів до погашення були лише короткострокові депозитні сертифікати, які емітовані НБУ.

Оскільки у звітному та попередньому періодах у портфелі цінних паперів до погашення були лише короткострокові депозитні сертифікати НБУ, які мають найвищу категорію якості, то резерви для цього портфелю у ці обидва періоди не формувалися.

Розподіл коштів клієнтів за видами економічної діяльності наведено у таблиці 2.7.

Процентні доходи та витрати банку наведено у таблиці 2.8.

Таблиця 2.7 – Розподіл коштів клієнтів за видами економічної діяльності, тис. грн.

№ п/п	Вид економічної діяльності	2017 р.		2018 р.	
		сума	питома вага, %	сума	питома вага, %
1	2	3	4	5	6
1	Державне управління	4133	0,52	7099	1,04
2	Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	49079	6,20	70935	10,34
3	Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг	175316	22,17	70554	10,28
4	Торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	40268	5,09	63565	9,26
5	Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	43716	5,53	60265	8,78
6	Фізичні особи	425248	53,77	381349	55,58
7	Інші	53166	6,72	32347	4,72
8	Усього коштів клієнтів	790926	100,00	686114	100,00

Таблиця 2.8 – Процентні доходи та витрати, тис. грн.

№ п/п	Показник	2017 р.	2018 р.	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення, %
1	2	3	4	5	6
	Процентні доходи				
1	Кредити та заборгованість клієнтів	143742	135260	-8482,0	-5,9
2	Цінні папери в портфелі банку до погашення	9591	18887	9296,0	96,9
3	Кошти в інших банках	124	67	-57,0	-46,0
4	Кореспондентські рахунки в інших банках	386	402	16,0	4,1
5	Заборгованість з фінансового лізингу (оренди)	1520	1533	13,0	0,9
6	Усього процентних доходів	155363	156149	786,0	0,5
	Процентні витрати				
7	Строкові кошти юридичних осіб	34592	12759	-21833,0	-63,1
8	Строкові кошти фізичних осіб	41812	31889	-9923,0	-23,7
9	Поточні рахунки	5279	6783	1504,0	28,5
10	Інші	9581	8297	-1284,0	-13,4
11	Усього процентних витрат	91264	59728	-31536,0	-34,6
12	Чистий процентний дохід/(витрати)	64099	96421	32322,0	50,4

Метою стратегії є створення ефективної системи управління ризиками для виконання поточних та стратегічних цілей Банку з застосуванням відповідних політик, методів та засобів управління та контролю за ризиками, що генеруються зовнішньою середою, структурою активів та пасивів та бізнес-процесами Банку.

Основним завданням є забезпечення виконання бізнес-цілей, що дозволить підвищити вартість Банку за рахунок вирішення наступних задач:

- визначення рівня толерантності Банку до ризику;
- розмежування функцій та відповідальності Спостережної Ради й Правління Банку, профільних комітетів і підрозділів Банку в процесі управління ризиками;
- встановлення єдиної методології ідентифікації й оцінки ризиків при проведенні Банком активних операцій;
- встановлення ефективної системи підтримки прийняття управлінських рішень з урахуванням рівня ризиків, на які наражається Банк;
- забезпечення проведення операцій у відповідності до встановлених політик, процедур і регламентів;
- забезпечення життєздатності Банку в кризових ситуаціях (у разі системної кризи або близької до системної кризи);
- оптимізація очікуваних прибутків та збитків та зниження рівня неочікуваних збитків.

Основні функції стратегії управління ризиками:

- систематичне здійснення ідентифікації, вимірювання, контролю, мінімізації та моніторингу ризиків, на які наражається Банк, з метою забезпечення виконання основної мети системи управління ризиками;
- удосконалення механізмів управління ризиком для підвищення його фінансової стійкості до впливу ризиків, притаманних підрозділам Банку в процесі виконання ними своїх функцій;

– забезпечення безперервного виконання Банком його операцій (функцій).

Управління ризиками в Банку побудована на ґрунті таких основних принципів:

– принцип зваженості - дотримання оптимального співвідношення ризиковості та прибутковості діяльності Банку, а також рівню толерантності Банку до ризиків;

– принцип участі - обов'язкова участь в процесі управління ризиками Спостережної Ради, Правління, вищого керівництва, профільних комітетів та структурних підрозділів Банку з делегуванням повноважень;

– принцип комплексності - виявлення, розуміння та управління ризиками у їх взаємодії між собою, для чого аналіз, необхідний для узагальнення і виділення ризиків по Банку, проводиться на рівні, що дозволяє охопити Банк в цілому;

– принцип безперервності та циклічності – постійність процесу управління ризиками, який здійснюється шляхом повторення заздалегідь встановленої послідовності дій;

– принцип ієрархічності - централізоване встановлення лімітів, правил, обмежень тощо та доведення їх для безперечного виконання виконавцями, які несуть відповідальність за виникнення (зміну, зникнення) ризиків, що пов'язані з їх діяльністю, згідно зі встановленими рівнями толерантності до ризиків, а також за результати (як позитивні, так і негативні) від прийняття, зміни цих ризиків чи відмові від них;

– принцип економічності – передбачає оцінку витрат на управління ризиками та їх порівняння з можливими втратами Банку у випадку настання ризикових подій.

Система управління ризиками являє собою цілеспрямовану діяльність по оптимізації співвідношення між прибутковістю банківських інструментів і

ризиків їм властивих для максимізації надходжень і економічної вартості Банку, як нині, так і на перспективу.

Впровадження в Банку системи управління ризиками досягається за допомогою дотримання визначених принципів із використанням, зокрема, наступних інструментів: системи лімітів, систем контролю, стрес-тестування.

Одним із інструментів стратегії є ефективно функціонуюча система лімітів. Система лімітів повинна встановлювати відповідні обмеження щодо прийняття Банком надлишкових ризиків. Перелік та опис лімітів, які використовує Банк, деталізується у Політиках та/або інших внутрішньобанківських документах, які регламентують управління конкретними ризиками. Метою системи лімітів є обмеження прийняття Банком надлишкових ризиків та недопущення «перетікання» негативних проблем одного із напрямів діяльності на весь Банк. Завданням системи лімітів є забезпечення формування структури активів та пасивів Банку, адекватної характеру та масштабам діяльності Банку.

Система контролю базується на наступних принципах: всебічність внутрішнього контролю, охоплення контрольними процедурами всі організації структури та підрозділи Банку, багаторівневий характер внутрішнього контролю, чіткий розподіл функцій контролю між працівниками бек- та фронт-офісів Банку.

Стрес-тестування полягає у прогнозуванні найменш вірогідних (проте можливих) внутрішніх та зовнішніх подій, які можуть призвести до суттєвого погіршення вартості банківських портфелів та втрати капіталу Банком.

Процес управління ризиками в ПАТ «БАНК «ГРАНТ» полягає в розробці, затвердженні, впровадженні відповідних норм та процедур, спрямованих на мінімізацію усіх видів ризиків. Відділ управління ризиками, аналізу та прогнозування здійснює постійний контроль відповідності рівня ризику, який Банк приймає на себе у процесі діяльності, даним нормам и

процедурам. У Банку розроблено комплекс документів, спрямований на управління та контроль за ризиками, що складається з наступних документів:

- Положення «Про Комітет з управління активами та пасивами»;
- План фінансування Банку на випадок непередбачених обставин з ліквідністю;
- Положення про кредитний комітет Банку;
- Положення про тарифний комітет Банку;
- Політика управління кредитним ризиком;
- Політика управління ризиком ліквідності;
- Політика управління процентним ризиком;
- Політика управління валютним ризиком;
- Політика управління операційним ризиком та іншими непрямими ризиками.

Кредитний ризик – це наявний або потенційний ризик втрати коштів, який виникає у Банку через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди із Банком (його підрозділом) або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов'язання. Кредитний ризик присутній у всіх видах діяльності Банку, результат яких залежить від дій позичальників, емітентів, інших контрагентів і виникає кожний раз, коли Банк надає кошти, бере на себе зобов'язання про їх надання, або здійснює інвестиції.

Процес визначення кредитного ризику у Банку поділений на оцінку індивідуального та портфельного кредитного ризику. Джерелом індивідуального кредитного ризику є окремий конкретний контрагент – позичальник, боржник, емітент цінних папір. Оцінка індивідуального кредитного ризику передбачає оцінку кредитоспроможності такого контрагенту, тобто індивідуальну здатність своєчасно і в повному обсязі виконувати прийняті на себе зобов'язання.

Джерелом портфельного кредитного ризику виступає сукупна заборгованість Банку за кредитними операціями. Оцінка кредитного ризику здійснюється за такими напрямками:

- здійснюється прогнозування кредитного портфелю, ліміт сукупного кредитного портфелю встановлюється Правлінням з урахуванням стратегічного розвитку Банку, аналізу розміру кредитного портфеля за попередні періоди, нових бачень розвитку Банку;

- відбувається прогнозування долі сумнівних та безнадійних кредитів (IV та V групи) в загальному кредитному портфелі Банку. Ліміт проблемних кредитів затверджується Правлінням Банку в залежності від економічної та політичної ситуації, а також від інфляційних очікувань в країні та кон'юнктури ринку на момент встановлення ліміту;

- третім напрямком є прогнозування та встановлення лімітів на вкладення коштів в окремі галузі, виходячи з аналізу кредитних коштів за попередні періоди, а також від обраної стратегії розвитку.

Мінімізація рівня кредитного ризику досягається шляхом:

- існування затвердженої Правлінням Банку кредитної політики та стандартів кредитних процедур (від розгляду кредитної заявки до стягнення, у разі виникнення, прострочених кредитів);

- аналізу платоспроможності позичальників;

- диверсифікації кредитного портфелю за секторами економіки, за видами валют та банківських продуктів з різним ступенем ризику, за групами позичальників;

- моніторингу та контролю за якістю кредитно-інвестиційного портфелю та адекватністю рівня резервування;

- застосуванню комплексу розроблених звітів, який дає можливість оперативно відслідковувати зміни в кредитному портфелі ПАТ «БАНК «ГРАНТ»;

– проведення оцінки застав (на предмет їх ліквідності та ринкової вартості).

На 01.01.2019 нормативи кредитного ризику складають: Н7 – 15,58 %, при нормативному значенні не більше 25 %; Н8 – 72,60 %, при нормативному значенні не більше 800 %; Н9 – 17,47 %, при нормативному значенні не більше 25%.

Ринковий ризик – це ризик для надходжень та капіталу Банку, який виникає в результаті несприятливих змін процентних ставок, валютних курсів, цін на акції або товари. В Банку запроваджена комплексна система управління ризиками, метою якої є упередження та нівелювання негативних наслідків впливу економічного середовища, у якому Банк здійснює свою діяльність.

Валютний ризик є ризиком, який загрожує доходам і капіталу і виникає внаслідок несприятливих змін курсів валют на ринку при існуванні в Банку відкритих валютних позицій. Джерелом ризику є диспропорція балансових вимог та зобов'язань, виражених в одній валюті.

ПАТ «БАНК «ГРАНТ» використовує внутрішню систему оцінки та обмеження величини валютного ризику. Система внутрішніх лімітів дозволяє комплексно та адекватно управляти величиною валютного ризику з допомогою прийнятих у Банку принципів ризик-менеджменту.

Мінімізація валютного ризику здійснюється шляхом:

– проводиться поглиблений аналіз ринкової ситуації та тенденції розвитку (економічна ситуація в країні, стан фондового ринку, динаміка валютних курсів та ринкових цін на інструменти), прогнозуються різноманітні варіанти розвитку подій та ситуацій їх впливу на діяльність Банку;

– встановлення лімітів на відкриті торгові позиції;

– управління структурою активів та зобов'язань з метою максимізації розміру чистого спреду та чистого процентного доходу.

Для уникнення ризику недотримання достатності капіталу Банк забезпечує:

– постійне проведення роботи по зниженню обсягу активів, які зменшують регулятивний капітал;

– проведення зваженої політики по здійсненню активних операцій з метою недопущення надмірного нарощування активів, що мають високі коефіцієнти ризику.

Процентний ризик впливає як на прибутковість Банку, так і на вартість його активів, зобов'язань та позабалансових інструментів. В результаті несприятливого коливання на ринку процентних ставок Банк наражається на процентний ризик, джерелом якого є дисбаланс активів та пасивів, чутливих до зміни процентних ставок. Позиція дисбалансу потенційно може бути джерелом додаткового прибутку Банка, однак може і збільшувати ризик втрат. З метою зниження процентного ризику ПАТ «БАНК «ГРАНТ» використовує комплексну систему управління ризиками, яка базується на оцінці та лімітуванні ризику. Окрім постійної оцінки величини процентного ризику, Банк здійснює оперативний моніторинг різноманітних показників, які характеризують рівень процентного ризику, які бере на себе Банк. Оперативний та регулярний моніторинг величини процентного ризику дозволяє керівництву Банку приймати своєчасні та адекватні рішення, спрямовані на запобігання прибутковості операцій Банку та дотримання встановлених лімітів процентного ризику. Використання внутрішніх механізмів та процедур дозволяють Банку ефективно управляти процентним ризиком та уникати втрат, пов'язаних з даним видом ризику.

3 НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

3.1 Стратегічне забезпечення фінансово-економічної безпеки банків

Для фінансових установ формування системи безпеки є найважливішим процесом. У сучасному стані банківської діяльності для підтримки довгострокової конкурентної переваги важливим фактором є формування ефективних фінансово-економічних стратегій, які є основними складовими безпеки банківських установ. Побудова стратегії цієї банківської установи базується на стратегічному плануванні. Основними елементами моделі є: управління наявним потенціалом, ключовими факторами успіху банківської системи та сучасними концепціями банківського менеджменту.

Згідно з дослідженнями, наведеними у роботі [20], лише деякі банківські установи мають надійні стратегії фінансової та економічної безпеки банківських установ, що вимагає всебічного врахування сучасних концепцій управління для всебічного управління наявним потенціалом.

Велика різноманітність загроз, які охоплюють усі сфери банківської діяльності, вимагає комплексного підходу до їх аналізу та систематичної розробки профілактичних заходів. У цьому випадку актуальною є реалізація принципів Базеля II, які ґрунтуються як на зовнішньому нагляді, так і на контролі за банківською діяльністю та на стимулах банків розвивати внутрішні системи індикаторів, що дасть їм змогу краще забезпечувати безпеку банку.

Як зазначається у роботі [69], «безпека банку – це стан стійкої життєдіяльності, за якої забезпечується реалізація основних інтересів і пріоритетних цілей банку, захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів» [69, с. 42].

Як і інші суб'єкти господарювання, банки мають функціонувати в умовах невизначеності, непередбачуваності, загроз та небезпек. Крім того, політичні та соціально-економічні умови в країні нестабільні, банківське законодавство є неповним, соціальні переконання, шахрайство, корупція та інші фактори також впливатимуть на розвиток банківської діяльності. Для подолання цих факторів необхідно розробити ефективні фінансові та економічні стратегії для забезпечення безпеки банків [70, с. 25].

Таким чином, фінансово-економічна стратегія забезпечення банківської безпеки – це низка чітких стратегічних та тактичних планів досягнення максимальної платоспроможності та стабільності комерційних банків, їх ліквідності, ефективної структури капіталу та найвигіднішого напрямку інвестування з метою запобігання фінансовим загрозам. Метою цієї стратегії є підвищення норми прибутку, обороту капіталу та розширення його позицій на ринку банківських послуг.

Стратегія фінансово-економічної безпеки банків має формуватися згідно з економічними нормативами Національного банку, має узгоджуватися із загальноекономічною стратегією і розроблятися на основі чинної нормативно-законодавчої бази (рис. 3.1) [71, с. 405-406].

З метою обмеження негативного впливу загроз на стан безпеки банку мають бути реалізовані такі стратегічні заходи [20]:

- реалізація оптимальної цінової політики, участь банку в регіональних економічних проектах;
- зниження собівартості банківських послуг;
- підвищення ефективності роботи банку;
- конкурентний аналіз контрагентів, зокрема уникнення джерел фінансування, поведінка яких є непередбачуваною, розміщення коррахунків у авторитетних, надійних фінансових установах;

- введення представників банку до керівних колегіальних органів великих підприємств позичальників;
- робота над підвищенням довіри до банку, його рекламі, посиленню публічності фінансового стану банку;
- усунення залежності від «політичних» капіталів, жорстке дотримання вимог законодавства у банківській сфері;
- реалізація відповідної кадрової політики, у тому числі у сфері оплати праці та соціального захисту персоналу.

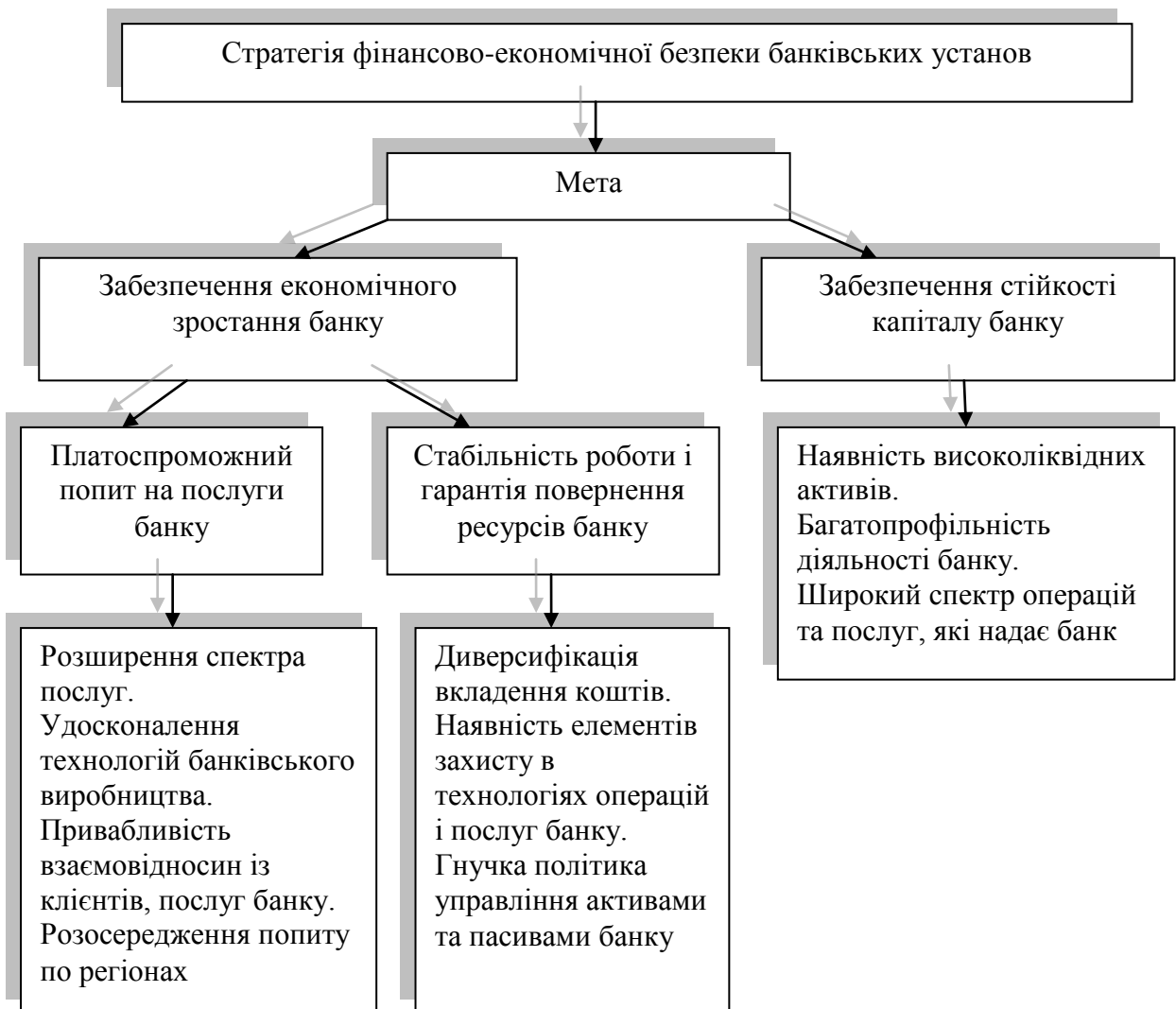

Рисунок 3.1 – Стратегічне забезпечення фінансово-економічної безпеки банків [20]

Сьогодні банки вимагають створення ефективної системи банківської фінансово-економічної безпеки, щоб банк не втратив ліквідність та платоспроможність, а також протистояти різним загрозам та самостійно усувати наслідки її дії. У той же час ця система захищає фінанси банку, матеріальні активи та інформацію.

Дослідження свідчать, що 80 % банківських коштів використовується для обороту банківського бізнесу, а решта використовується для задоволення інших потреб банку. У цьому випадку можна стверджувати, що першочерговим фактором забезпечення економічної безпеки повинен бути захист матеріальних активів, банківських операцій та інформації [72, с. 206].

З метою удосконалення стійкості банківської системи «необхідно дотримуватися певних стратегічних орієнтирів:

- зміни концепції регулювання руху капіталів у напрямі зняття обмежень на приплив капіталу й посилення контролю за його відпливом за тіньовими схемами;

- розширення ресурсних можливостей банківської системи та інструментів підтримки економічного зростання;

- активізації політики рефінансування, розгляду можливості зменшення норм обов'язкового резервування, збільшення лімітів НБУ;

- надання субординованих кредитів для підтримки вітчизняних банків;

- посилення контролю за спекулятивними угодами на міжбанківському валютному і ресурсному ринках;

- посилення спроможності фінансового сектора до ринкової «стерилізації» частини надлишкової грошової маси;

- розроблення механізмів заміщення зовнішніх ресурсів у вигляді облігаційних позик, синдикованих кредитів і потоків спекулятивного капіталу внутрішніми ресурсами шляхом підвищення ролі у структурі

грошової пропозиції каналу рефінансування, розміщення бюджетних коштів у банківській системі та залучення коштів населення» [20].

Виходячи з усього вищесказаного, слід зазначити, що створення стратегічної системи забезпечення фінансово-економічної безпеки банків, особливо з точки зору її складності, повинно забезпечити найбільш ефективний захист основних ресурсів банку та створити стабільність та очікуваний розвиток банківської галузі.

До основних напрямків державних заходів щодо підвищення фінансово-економічної безпеки банківського сектору можна віднести:

- посилення нагляду за якістю, ліквідністю та ризиками фінансових установ;
- підвищення прозорості функціонування фінансових установ;
- підвищення оперативності реагування на ризики органів регулювання і нагляду;
- використання нових механізмів грошового нагляду та діяльності національного банку.

На основі проведених досліджень можна зробити висновок, що фінансово-економічна безпека банку є комплексною категорією у системі забезпечення економічної безпеки банку, надійність і ефективність функціонування якої оцінюється за критеріями своєчасного виявлення загроз фінансам банку, його інформації та матеріальним цінностям.

Найважливішим критерієм оцінки розвитку стратегії фінансово-економічної безпеки банку є стабільність його економічного розвитку відповідно до його стратегічних завдань та орієнтирів розвитку.

3.2 Формування оптимального фондового портфеля як інструмента забезпечення фінансово-економічної безпеки ПАТ «БАНК «ГРАНТ»

Під оптимальним розуміється інвестиційний портфель, у якому максимізується очікуваний дохід від фінансових вкладень для даного рівня ризику або мінімізується ризик для даного рівня доходу. З метою формування такого портфеля західні вчені-економісти розробили спеціальну теорію портфеля, у рамках якої за допомогою математичної статистики провадиться найбільш вигідний розподіл ризику й оцінка прибутковості фондового портфеля. Дана теорія містить у собі чотири основних елементи [73, с. 387-415]:

- аналіз фінансових активів;
- інвестиційні рішення;
- оптимізацію портфеля;
- оцінку отриманих результатів.

Для ухвалення інвестиційного рішення про можливість вкладення коштів у фінансові інструменти інвестор насамперед зобов'язаний урахувати ризик даних вкладень, а після цього очікувану їхню прибутковість. За результатами оцінки доцільно встановити, чи достатня прибутковість фінансових активів для відшкодування зазначеного ризику. На практиці інвестор має справу не з окремим фінансовим активом, а з деяким їхнім набором (безліччю), називаним інвестиційним портфелем (або портфелем цінних паперів).

Кожен фінансовий актив, що входить у портфель, має неоднаковий рівень ризику. Для його виміру використовується дисперсія, що характеризує міру розкиду можливої прибутковості від очікуваного значення – чим більше дисперсія, тим значніше розкид [73]:

$$\sigma^2 = \sum_{i=1}^n (K_i - \bar{K})^2 \cdot p_i, \quad (3.1)$$

де σ^2 – дисперсія;

K_i – ймовірна прибутковість фінансового інструмента i -го виду;

\bar{K} – середня очікувана прибутковість фінансового інструмента;

P_i – ймовірність одержання i -го доходу, частки одиниці (за прогнозами інвестора або фінансового аналітика).

На практиці частіше використовується середнє квадратичне (стандартне) відхилення прибутковості фінансового активу, що виражає квадратний корінь із дисперсії [73]:

$$\sigma = \sqrt{\sigma^2} = \sqrt{\sum_{i=1}^n (K_i - \bar{K})^2 \cdot p_i}, \quad (3.2)$$

де σ – середнє квадратичне (стандартне) відхилення прибутковості фінансового активу.

Для розрахунку ризику, що доводиться на одиницю очікуваної прибутковості фінансового активу, використовується формула [73]:

$$cv = \frac{\sigma}{\bar{K}}, \quad (3.3)$$

де cv – коефіцієнт варіації, частки одиниці;

σ – середнє квадратичне відхилення прибутковості фінансового активу;

\bar{K} – середня очікувана прибутковість фінансового інструмента.

Коефіцієнт варіації дозволяє порівняти різні сукупності. Чим менше цей показник, тим менше коливання ознаки в сукупності і тим більш однорідна сукупність, і навпаки.

Зазначені формули звичайно застосовуються для оцінки ризику й прибутковості інвестиційного портфеля. Для оцінки стану портфеля й переваги операцій із вхідними в нього фінансовими активами доцільно оперувати показниками ризику й прибутковості портфеля в цілому.

Очікувана прибутковість портфеля являє собою середню зважену величину очікуваної прибутковості окремих цінних паперів, що входять у його склад [73]:

$$K_p = \sum_{i=1}^n K_i \cdot X_i, \quad (3.4)$$

де K_p – очікувана прибутковість портфеля, %;

K_i – очікувана прибутковість i -го виду фінансового активу, %;

X_i – частка i -го фінансового активу в портфелі, частки одиниці;

n – число фінансових активів, що входять у портфель ($i = 1, 2, 3, \dots, n$).

У багатомірних статистичних розрахунках варто враховувати взаємозв'язок значень показників прибутковості фінансових активів за допомогою параметрів коваріації й коефіцієнта кореляції.

Коваріація – це міра розкиду, що враховує дисперсію (розкид) індивідуальних значень прибутковості фінансових активів (наприклад, акцій А і В) через зв'язок між зміною прибутковості даної акції й всіх інших акцій.

Коваріація (COV) між акціями (А) і (В) розраховується за формулою [73]:

$$COV = \sum_{i=1}^n (K_{ai} - \overline{K_a}) \cdot (K_{bi} - \overline{K_b}) \cdot p_i, \quad (3.5)$$

де $(K_{ai} - \overline{K_a})$ – відхилення прибутковості акції (A) від її очікуваного значення при і-му стані економіки;

$(K_{bi} - \overline{K_b})$ – відхилення прибутковості акції (B) від її очікуваного значення при і-му стані економіки;

P_i – ймовірність того, що економіка буде перебувати в і-му стані;

n – загальне число станів.

На практиці інтерпретувати числове значення коваріації досить складно, тому для виміру сили зв'язку між двома змінними величинами частіше використовується коефіцієнт кореляції (γ). Даний коефіцієнт дозволяє стандартизувати варіацію шляхом розподілу її на добуток відповідних середніх квадратичних (стандартних) відхилень і привести величини до порівнянного виду.

Коефіцієнт кореляції між акціями (A) и (B) визначається за формулою:

$$\gamma_{A,B} = \frac{COV(A,B)}{\sigma_A \cdot \sigma_B}, \quad (3.6)$$

де $\gamma_{A,B}$ – коефіцієнт кореляції між акціями (A) і (B);

$COV(A,B)$ – коваріація між акціями (A) и (B).

Цю формулу можна використовувати для розрахунку коваріації [73]:

$$COV(A,B) = \gamma_{A,B} \cdot \sigma_A \cdot \sigma_B, \quad (3.7)$$

Якщо як міра ризику обрано середнє квадратичне відхилення (σ_p), то його значення для портфеля, що містить n активів, установлюється за формулою [73]:

$$\sigma_p = \sqrt{\sum_{i=1}^n X_i^2 \cdot \sigma_i^2 + 2 \sum_{i=1}^{\gamma-1} \sum_{j=i+1}^{\gamma} X_i \cdot X_j \cdot \gamma_{ij} \cdot \sigma_i \cdot \sigma_j}, \quad (3.8)$$

де X_i – частка i -го фінансового активу в портфелі, %;

σ_i – варіація прибутковості i -го фінансового активу;

γ_{ij} – коефіцієнт кореляції між очікуваними доходностями i -го та j -го активів.

Звичайно, якщо інвестор володіє фондовим портфелем, то він зацікавлений, насамперед, у його середній прибутковості. Однак оцінка прибутковості окремих фінансових активів також становить практичний інтерес. Ситуація стає більш складною, якщо інвестор управляє портфелем з більшою кількістю вхідних у нього фінансових активів. У такому випадку фінансові обчислення ускладнюються. Якщо інвестор формує оптимальний портфель із найбільш дохідних фінансових активів, то ризик портфеля значно збільшується. Варіація прибутковості спостерігається не тільки в просторі, але й у динаміці, тобто тенденції прибутковості двох випадково обраних з портфеля акцій не обов'язково ідентичні. Більш того, вони можуть бути різноспрямованими. Використовуючи різноспрямованість тенденцій прибутковості, можливо оптимізувати фондовий портфель за рахунок зменшення ризику при стабільній прибутковості.

Для виміру сукупної прибутковості портфеля в річному вирахованні запропоновано використовувати наступну формулу [73]:

$$ДПП = \frac{ОДП + РКП + НКП}{ПІ \cdot \left(ДК \cdot \frac{М1}{12} \right) - \left(ВК \cdot \frac{М2}{12} \right)}, \quad (3.9)$$

де $ДПП$ – прибутковість інвестиційного портфеля, %;

$ОДП$ – отримані дивіденди й проценти, тис. грн.;

$РКП$ – реалізований курсовий прибуток, тис. грн.;

$НКП$ – нереалізований курсовий прибуток, тис. грн.;

$ПІ$ – початкові інвестиції, тис. грн.;

$ВК$ – витягнуті кошти з інвестиційного портфеля, тис. грн.;

$ДК$ – додаткові кошти, вкладені в портфель, тис. грн.;

$М_1$ – число місяців знаходження коштів у портфелі;

$М_2$ – число місяців відсутності коштів у портфелі.

Дана формула включає як реалізовані (поточні надходження плюс приріст курсової вартості цінних паперів), так і нереалізовані доходи в результаті приросту курсової вартості за рік. Внесені додаткові суми й витягнуті кошти зважуються по числу місяців, коли вони були вкладені в портфель.

Використовуючи запропоновану методику, визначено оптимальний фондовий портфель для ПАТ «БАНК «ГРАНТ».

По акціях, що входять у портфель (А, В, С), оцінено їхній ризик, а також оптимальність портфеля, що складається з 50 % одного активу й 50 % з іншого (табл. 3.1).

Середня прибутковість розрахована як середня арифметична величина за три періоди.

Імовірність одержання прибутковості за прогнозом інвестора: по акції А = 0,34; по акції В = 0,33; по акції С = 0,33; разом 1,0.

Таблиця 3.1 – Кількісні параметри можливих фінансових інвестицій у портфель

Показник	Вид акцій			Портфель		
	А	В	С	50 % А + 50 % В	50 % В + 50 % С	50 % А + 50 % С
1. Прибутковість у періоді t (місяць, квартал, рік), %	32,0	42,0	44,0	37,0	43,0	38,0
2. Прибутковість в періоді (t + 1), %	40,0	38,0	48,0	39,0	43,0	44,0
3. Прибутковість у періоді (t + 2), %	42,0	34,0	58,0	38,0	46,0	50,0
4. Середня прибутковість, %	38,0	38,0	50,0	38,0	44,0	44,0
5. Стандартне відхилення (σ), %	2,34	1,53	3,07	0,12	0,503	2,30
6. Коефіцієнт варіації (cv), ряд. 5 : ряд. 4	0,062	0,040	0,061	0,003	0,011	0,052

Стандартне відхилення (σ) обчислюється за формулою (3.2).

Стандартне відхилення (σ) по окремих видах фінансових активів становить:

– по акціям типу (А):

$$\sigma(A)_t = \sqrt{(32 - 38)^2 \cdot 0,34} = 3,53 \% ; \sigma(A)_{t+1} = \sqrt{(40 - 38)^2 \cdot 0,34} = 1,16 \% ;$$

$$\sigma(A)_{t+2} = \sqrt{(42 - 38)^2 \cdot 0,34} = 2,32 \% ; \sigma(A) = \frac{3,53 + 1,16 + 2,32}{3} = 2,34 \% ;$$

– по акціям типу (В):

$$\sigma(B)_t = \sqrt{(42 - 38)^2 \cdot 0,33} = 2,3 \% ; \sigma(B)_{t+1} = \sqrt{(38 - 38)^2 \cdot 0,33} = 0 \% ;$$

$$\sigma(B)_{t+2} = \sqrt{(34 - 38)^2 \cdot 0,33} = 2,3 \% ; \sigma(B) = \frac{2,3 + 0 + 2,3}{3} = 1,53 \% ;$$

– по акціям типу (С):

$$\sigma(C)_t = \sqrt{(44 - 50)^2 \cdot 0,33} = 3,45\%; \quad \sigma(C)_{t+1} = \sqrt{(48 - 50)^2 \cdot 0,33} = 1,15\%;$$

$$\sigma(C)_{t+2} = \sqrt{(58 - 50)^2 \cdot 0,33} = 4,6\%; \quad \sigma(C) = \frac{3,45 + 1,15 + 4,6}{3} = 3,07\%.$$

Стандартне відхилення (σ) по окремих видах портфелів цінних паперів становить:

– портфель (А, В):

$$\sigma(A, B)_t = \sqrt{(37 - 38)^2 \cdot 0,34} = 0,18\%; \quad \sigma(A, B)_{t+1} = \sqrt{(39 - 38)^2 \cdot 0,34} = 1,18\%;$$

$$\sigma(A, B)_{t+2} = \sqrt{(38 - 38)^2 \cdot 0,34} = 0\%; \quad \sigma(A, B) = \frac{0,18 + 0,18 + 0}{3} = 0,12\%;$$

– портфель (В, С):

$$\sigma(B, C)_t = \sqrt{(43 - 44)^2 \cdot 0,33} = 0,18\%; \quad \sigma(B, C)_{t+1} = \sqrt{(43 - 44)^2 \cdot 0,33} = 0,18\%;$$

$$\sigma(B, C)_{t+2} = \sqrt{(46 - 44)^2 \cdot 0,33} = 1,15\%; \quad \sigma(B, C) = \frac{0,18 + 0,18 + 1,15}{3} = 0,503\%;$$

– портфель (А, С):

$$\sigma(A, C)_t = \sqrt{(38 - 44)^2 \cdot 0,33} = 3,45\%; \quad \sigma(A, C)_{t+1} = \sqrt{(44 - 44)^2 \cdot 0,33} = 0\%;$$

$$\sigma(A, C)_{t+2} = \sqrt{(50 - 44)^2 \cdot 0,33} = 3,45\%; \quad \sigma(A, C) = \frac{3,45 + 0 + 3,45}{3} = 2,3\%.$$

З наведених даних видно, що за ступенем збільшення ризику акції розташовуються в такий спосіб:

– за критерієм «стандартне відхилення» (σ) – В, А, С;

– за критерієм «коефіцієнт варіації» (cv) – В, С, А.

З позиції інвестора найбільш ризикованим є варіант, коли він вільні кошти вкладає в акцію «А» ($cv = 0,062$).

Найменш ризикований варіант, портфель, у якому по 50 % становлять акції А і В ($cv = 0,003$). Найбільш ризикований фінансовий актив «А» входить до складу найменш ризикового портфеля (50% А + 50% В). Характерно відзначити, що два з можливих портфелів генерують менший

рівень ризику, чим кожний зі складових цього портфеля фінансових інструментів (А і В).

Використання даного підходу наочно показує розходження між ризиком окремо взятого фінансового активу й ризиком того ж активу, включеного в інвестиційний портфель. При складанні портфеля з активу А і С доцільно вибрати більше ризиковий, який приносить більше високий рівень доходу (актив С) і що має мінімальний рівень ризику (актив А).

Урахування динаміки прибутковості фінансових активів, що включають у портфель, має принципове значення при складанні оптимального портфеля (звичайно, з урахуванням фактору ризику).

На цифрових прикладах досліджено різні ситуації, що розкривають взаємозв'язок між рівнем прибутковості й ризику, і, що впливають на формування портфеля.

У таблиці 3.2 наведені статистичні дані про прибутковість акцій А, В, С і D за останні чотири періоди часу.

Таблиця 3.2 – Динаміка прибутковості фінансових активів

Акції	Рівень прибутковості, %				Середня прибутковість, %	Стандартні відхилення (σ), %
	Період					
	t	t + 1	t + 2	t + 3		
A	30	24	42	36	33	6,710
B	36	30	48	42	39	6,710
C	30	36	42	48	39	6,710
D	48	42	36	30	39	6,710

Імовірність одержання прибутковості в прогнозних параметрах для кожного періоду взята на рівні 0,25, а всього ($0,25 \times 4 = 1,0$).

Як видно з табл. 3.3, акція А має найменшу прибутковість у порівнянні з іншими фінансовими активами. Якщо як вимір ризику використати середнє стандартне відхилення (σ), то обрані активи мають однаковий рівень ризику.

Тому в ідеальному варіанті фінансові активи, що підлягають включенню в інвестиційний портфель, можна брати в будь-якій комбінації. Проілюструємо можливі варіанти, коли портфель утвориться із двох акцій, причому 50% у вартості портфеля становить один фінансовий інструмент й 50% - іншої.

У табл. 3.3 представлені параметри портфелів для всіх можливих сполучень фінансових активів.

Таблиця 3.3 – Числові параметри інвестиційних портфелів

Портфель, що складається з акцій 50% + 50%	Прибутковість, %				Середня прибутковість, %	Стандартне відхилення (σ)	Коефіцієнт кореляції (Y)
	період						
	t	t + 1	t + 2	t + 3			
A + B	33	27	45	39	36	6,710	1,0
A + C	30	30	42	42	36	6,000	0,6
A + D	39	33	39	33-	36	3,000	-0,6
B + C	33	33	45	45	39	6,000	0,6
B + D	42	36	42	36	39	3,000	-0,6
C + D	39	39	39	39	39	0	-1,0

Стандартне відхилення для портфеля (A+B):

$$\sigma = \sqrt{(-3)^2 \cdot 0,25 + (-9)^2 \cdot 0,25 + 9^2 \cdot 0,25 + 3^2 \cdot 0,25} = 6,710.$$

Аналогічний розрахунок робиться по інших портфелях.

Із представлених у табл. 3.3 і 3.4 даних можна зробити такі висновки:

- виходячи з комбінації фінансових активів змінюються середня прибутковість і ризик портфеля;
- об'єднання фінансових активів у портфель значно знижує їхній ризик для інвестора;

– при обраних параметрах виявилось можливим сформувати портфель (C + D), що забезпечує високу прибутковість при нульовому ризику.

З урахуванням показника парної кореляції (γ) присутні три можливі ситуації.

Першій ситуації відповідає портфель (A + B). У цьому випадку $\gamma = 1$, тобто значення прибутковості вхідних у портфель фінансових активів зв'язані прямою функціональною залежністю. У цьому варіанті прибутковість акції A змінюється аналогічно прибутковості акції B.

Другій ситуації відповідає портфель (C + D), у якому $\gamma = -1$. Це означає, що прибутковість активів C і D перебуває у зворотній функціональній залежності. Об'єднання таких фінансових активів у портфель приводить до усунення (або мінімізації ризику).

Третій ситуації відповідають чотири остаточних портфелі, які займають проміжне положення між портфелем (A + B) і (C + D). У проміжних портфелях (A + C); (A+D); (B + C); (B + D) рівні прибутковості зв'язані певною кореляційною залежністю.

Запропонований підхід дозволяє провести аналіз ризиків фінансових інвестицій по окремих акціях, а також визначити оптимальний інвестиційний портфель, у якому максимальний очікуваний прибуток від фінансових вкладень сполучається з мінімальним рівнем ризику.

Таким чином, при оптимізації портфеля можуть ставитися три ключових завдання:

– досягнення максимально можливої прибутковості (включення в портфель акцій відомих корпорацій, тривалий час діючих на фондовому ринку, а також акцій молодих «агресивних» компаній);

– мінімізація інвестиційного ризику шляхом включення в портфель державних і муніципальних короткострокових облігацій;

– одержання деякого прийняттого значення комбінації між прибутковістю й ризиком (шляхом включення в портфель акцій і корпоративних облігацій акціонерних компаній, що оперують на позабіржовому ринку цінних паперів).

Проблема управління інвестиційним портфелем і його оптимізацією складна й відрізняється суб'єктивністю суджень про тенденції прибутковості й ризику на фондовому ринку, а також окремих фінансових активів, намічуваних до включення в портфель. Крім того, необхідно проводити складні різноманітні розрахунки в рамках імітаційного моделювання.

В умовах сучасного фондового ринку України сформувати оптимальний інвестиційний портфель проблематично, оскільки не тільки акції акціонерних товариств, але й державні боргові зобов'язання не відрізняються достатньою надійністю. Що стосується корпоративних облігацій, те їхня емісія носить нерегулярний (разовий) характер.

На розвиненому фондовому ринку формування портфеля й управління їм являє собою досить складний і багатогранний процес. Не випадково послуги інвестиційних менеджерів і фінансових аналітиків з управління портфельними інвестиціями оцінюються дуже високо. Великі акціонерні товариства (корпорації) звичайно створюють спеціальні підрозділи по портфельних інвестиціях, у рамках яких формується кілька портфелів, виходячи зі складу фінансових активів, що входять у них.

ВИСНОВКИ

Перший розділ атестаційної роботи було присвячено теоретичним аспектам забезпечення фінансово-економічної безпеки банківських установ на фондовому ринку.

Розкрито сутність фінансово-економічної безпеки банківських установ.

Головною метою забезпечення функціонування системи фінансово-економічної безпеки банківських установ можна вважати досягнення максимальної стабільності його функціонування та створення умов для подальшого фінансово-економічного розвитку шляхом попередження внутрішніх і зовнішніх загроз. У свою чергу, забезпечення фінансово-економічної безпеки їх діяльності потребує створення власної системи фінансово-економічної безпеки.

Система фінансово-економічної безпеки банку – це сукупність об'єктів, суб'єктів і механізму реалізації безпеки, об'єднаних спільною метою та завданнями щодо протидії загрозам, і які забезпечують безпеку банку і досягнення ним цілей бізнесу.

Об'єктами фінансово-економічної безпеки можуть бути: капітал банку, зобов'язання, портфелі кредитів, цінних паперів, окремі банківські операції, продукти чи напрями діяльності, фінансові потоки клієнтів, ризики, тощо.

Суб'єктами, що здійснюють управління фінансово-економічною безпекою комерційного банку є: працівники, менеджери, співробітники служби безпеки (підрозділу економічної безпеки чи відділу, що виконує функції захисту установи від різного роду небезпек та загроз); власники та/або акціонери банку і інші зацікавлені у результатах його діяльності особи.

Система фінансово-економічної безпеки банку повинна виконувати чітко визначені функції, основними з яких є: прогнозування, виявлення та запобігання різного роду небезпек і загроз; забезпечення захищеності діяльності банку і його персоналу, збереження його майна, створення сприятливого конкурентного середовища, ліквідація наслідків нанесених збитків, тощо.

Під загрозами безпеці банку розуміються потенційно можливі або реальні дії зловмисників чи конкурентів, здатних завдати банку матеріальної або моральної шкоди, що виявляються як сукупність факторів і умов, які створюють небезпеку для нормального функціонування банку відповідно до його завдань і інтересів.

Також в межах першого розділу роботи наведено загальну характеристику діяльності банків на ринку цінних паперів.

Діяльність банків на ринку цінних паперів багатогранна. Вони виступають у ролі емітентів, інвесторів, фінансових посередників та інфраструктурних учасників ринку, займаються непрофесійною і професійною діяльністю з цінними паперами.

Емісійна діяльність банків полягає у випуску власних цінних паперів з метою залучення коштів для формування і поповнення статутного капіталу, а також з метою тимчасового залучення ресурсів для проведення окремих банківських операцій, фінансування певних програм чи напрямів діяльності. Випуск банком цінних паперів відбивається у пасивних операціях банків.

Інвестиційна діяльність банків передбачає вкладення коштів у цінні папери від свого імені і за свій рахунок. Метою інвестиційної діяльності є передусім отримання прибутку.

Інвестиційна діяльність банків на ринку цінних паперів тісно пов'язана з їх кредитною діяльністю. Цінні папери можуть використовуватися банками як застава для одержання кредиту на міжбанківському ринку.

Операції з цінними паперами посідають друге (після кредитних) місце за ступенем ризику. Якраз під час цих операцій значна частина клієнтів банків і самі банки зазнають збитків, втрачають можливості ефективного вкладення своїх коштів.

Графічно представлено головні загрози безпеці банку в ході роботи на фондовому ринку. На протидію загрозам безпеці банківських операцій на фондовому ринку мають застосовуватися заходи системного характеру, які також наведені графічно.

У другому розділі роботи здійснено оцінку діяльності банків в Україні.

Під ринком цінних паперів у загальному вигляді розуміють сукупність механізмів і правил, що дозволяють здійснювати купівлю-продаж цінних паперів.

Аналіз показників діяльності банківських установ в Україні здійснено на основі використання даних Національного рейтингового агентства «Рюрік».

Графічно представлено динаміку зміни кількості банків України.

Серед найбільш прибуткових за підсумком минулого року банків були виключно іноземні фінансові установи – Райффайзен Банк Аваль, Сітібанк та ОТП Банк. На топ-3 найбільш прибуткові банки за підсумком 2018 р. припадало 57,5% загального обсягу прибутку, отриманого банківським сектором України.

Також у даному розділі атестаційної роботи здійснено аналіз банківської діяльності ПАТ «Банк «Грант», який є універсальною банківською установою, основним видом діяльності Банку є надання банківських послуг юридичним та фізичним особам на території України.

Кількість працівників на кінець звітної періоду склала 403 особи.

Банком протягом звітної періоду проводились наступні операції з пов'язаними сторонами: здійснення розрахунків, надання кредитів, залучення депозитів.

Стратегічною метою банку є мінімізація ризиків, збереження та збільшення фінансової стійкості, розширення ринку банківських послуг і підвищення прибуткової діяльності банку.

Проаналізована динаміка основних показників діяльності банку.

За звітний період в банку в цілому структура кредитного портфеля за видами економічної діяльності позичальників значно не змінилася. Збільшилися частки кредитів, що надані підприємствам лише двох видів економічної діяльності: виробництво та розподілення електроенергії, газу та води та сільське господарство. Це пов'язано з тим, що підприємства цих галузей є найбільш рентабельними.

Стратегія управління ризиками в ПАТ «БАНК «ГРАНТ» базується на дотриманні принципу безбитковості діяльності та спрямована на забезпечення оптимального співвідношення між прибутковістю та рівнем ризиків, що приймає на себе Банк, що є складовою забезпечення фінансово-економічної безпеки банку.

У третьому розділі роботи запропоновано напрями забезпечення фінансово-економічної безпеки банку на фондовому ринку.

Велика кількість різноманітних загроз безпеці банку, які охоплюють всі сфери його діяльності, потребує комплексного підходу до їх аналізу та системного розроблення заходів щодо їх запобігання. На це має бути спрямована розробка відповідної стратегія фінансово-економічної безпеки банку.

Як один з інструментів забезпечення фінансово-економічної безпеки банку в атестаційній роботі запропоновано методичний підхід до визначення оптимального фондового портфеля, що апробовано на прикладі ПАТ «БАНК «ГРАНТ».

Під оптимальним розуміється інвестиційний портфель, у якому максимізується очікуваний дохід від фінансових вкладень для даного рівня ризику або мінімізується ризик для даного рівня доходу.

Для ухвалення інвестиційного рішення про можливість вкладення коштів у фінансові інструменти інвестор насамперед зобов'язаний урахувати ризик даних вкладень, а після цього очікувану їхню прибутковість.

На практиці інвестор має справу не з окремим фінансовим активом, а з деяким їхнім набором (безліччю), названим інвестиційним портфелем (або портфелем цінних паперів).

Результати розрахунків свідчать, що за ступенем збільшення ризику акції розташовуються в такий спосіб:

- за критерієм «стандартне відхилення» (σ) – В, А, С;
- за критерієм «коефіцієнт варіації» (cv) – В, С, А.

З позиції інвестора найбільш ризикованим є варіант, коли він вільні кошти вкладає в акцію «А» ($cv = 0,062$).

Найменш ризикований варіант, портфель, у якому по 50 % становлять акції А і В ($cv = 0,003$). Найбільш ризикований фінансовий актив «А» входить до складу найменш ризикового портфеля (50% А + 50% В). Характерно відзначити, що два з можливих портфелів генерують менший рівень ризику, чим кожний зі складових ці портфелі фінансових інструментів (А і В).

Використання даного підходу наочно показує розходження між ризиком окремо взятого фінансового активу й ризиком того ж активу, включеного в інвестиційний портфель. При складанні портфеля з активу А і С доцільно вибрати більше ризиковий, що як приносить більше високий рівень доходу (актив С) і що має мінімальний рівень ризику (актив А).

Основні результати досліджень опубліковано у роботах [75, 76], копії яких наведено у додатку А.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Барановський О. І. Філософія безпеки: монографія: у 2-х т. Т. 2. Безпека фінансових інститутів; Ун-т банк. справи, Нац. банк України. Київ, 2014. 715 с.
2. Безпека банківської діяльності: монографія / Н. Ф. Казакова, В. А. Кудінов, В. І. Панфілов, Л. М. Скачек, О. О. Скопа, В. О. Хорошко; ред.: В. О. Хорошко. Київ: Задруга, 2013. 281 с.
3. Зубок М. І. Безпека банківської діяльності: навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2002. 306 с.
4. Соловійов В. І. Банківська безпека України: вдосконалення методики оцінки. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2012. № 1 (17). С. 171-176.
5. Тридід О. М., Кавун С. В. Аналітичний огляд стану безпеки у банківській сфері. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*: зб. наук. пр. 2014. Вип. 1. С. 22-34.
6. Васильчак С. В., Моцьо Р. Ю. Економічна безпека банків та методи її забезпечення. *Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць*. Львів: РВВ НЛТУ України. 2009. Вип.19 (12). С. 287-293.
7. Глущенко В. В., Дорошенко Г. О., Дорошенко Н. О. Економічна безпека фінансових установ: монографія. Харків: Щедра садиба плюс, 2014. 231 с.
8. Гнилицкая Л. В., Захаров А. И., Прыгунов П.Я. Теоретико-методологические и прикладные основы обеспечения экономической безопасности субъектов хозяйственной деятельности: монография. Київ: Дорадо-Друк, 2011. 290 с.

9. Зачосова Н. В. Формування системи економічної безпеки фінансових установ: монографія; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси: Чабаненко Ю.А., 2016. 374 с.

10. Кельдер Т. Л., Худолей Л. В. Економічна безпека банківської системи України в умовах глобальної фінансової кризи. *Держава та регіони. Сер. Економіка та підприємництво*. 2012. Вип. 2. С. 181-185.

11. Кириченко О. А., Мелесик С. В. Економічна безпека банківської системи України в умовах глобальної фінансової кризи. *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 8. С. 223-232.

12. Онищенко В. О., Андрєєв Р. Г., Савицька О. І., Довгаль Ю. С. Економічна безпека банківської діяльності в Україні: монографія; МОНМС України, Полтав. нац. техн. ун-т ім. Ю. Кондратюка. Полтава, 2011. 347 с.

13. Єгоричева С. Б., Прасолова С. П. Аналіз ролі рефінансування в забезпеченні фінансової безпеки банківської системи України. *Актуальні проблеми економіки*. 2017. № 2. С.249-259.

14. Єпіфанов А. О., Пластун О. Л., Домбровський В. С., Болгар Т. М., Ващенко О. М. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія; Ред.: А. О. Єпіфанов. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 295 с.

15. Побережний С. М. Фінансова безпека банківської діяльності: навч. посіб. / Уклад.: С. М. Побережний; О. Л. Пластун; Т. М. Болгар; Укр. акад. банк. справи Нац. банку України. Суми, 2010. 112 с.

16. Сніщенко Р. Г. Фінансова безпека учасників фінансового ринку: монографія; Кременчуц. нац. ун-т ім. М. Остроградського. Кременчук: Щербатих О.В., 2015. 371 с.

17. Абакуменко О. І., Базилінська О. Я., Бурденко І. М., Гавриленко Н. І., Горшунова І. В. Концептуальні засади формування фінансово-економічної безпеки : колект. монографія; ред.: С. М. Шкарлет; Черніг. нац. технол. ун-т. Ніжин: Лук'яненко В.В.: Орхідея, 2015. 440 с.

18. Глущенко В. В., Носова О. В., Маковоз О. С., Ткаченко С. О., Жукова Л. М. Розвиток фінансового потенціалу суб'єктів господарювання як основа досягнення фінансово-економічної безпеки: колект. монографія; ред.: В. В. Глущенко; Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. 384 с.

19. Теоретико-методичні та прикладні засади забезпечення фінансово-економічної безпеки: монографія / ред.: А. В. Череп; ДВНЗ «Запорізький національний університет». Запоріжжя: ЗНУ, 2013. 311 с.

20. Вівчар О. І. Стратегія забезпечення банківської безпеки: проблеми та перспективи. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2013. Вип. 2. С. 44-47.

21. Квасова О. П. Державне управління фінансово-економічною безпекою ресурсного потенціалу банків України. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 9. С. 20-24.

22. Лазарева А. П. Фінансово-економічна безпека банків. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2015. № 1(1). С. 66-71.

23. Новікова Т. В., Ворон Д. В. Організація управління фінансово-економічною безпекою в банку. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2016. № 12(2). С. 111-114.

24. Отенко І. П., Мішин О. Ю., Мішина С. В. Організація та управління фінансово-економічною безпекою банківських установ: навчальний посібник. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 240 с.

25. Тарасенко І. О., Москаленко А. А. Проблеми фінансово-економічної безпеки банківських установ в сучасних умовах. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2014. № 6 (81): Серія «Економіка і вища освіта». С. 15-22.

26. Трудова М. Є. Особливості фінансово-економічної безпеки банків. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2015. Т. 20, Вип. 4. С. 238-242.
27. Шпильовий Б. В. Структура та складові елементи системи фінансово-економічної безпеки банківських установ. *Економіка і суспільство*. 2016. № 2. С.632-637.
28. Сидоренко-Стеценко Д. В. Сутність проблеми економічної безпеки України та методи її моделювання. *Вісник Черкаського університету*. 2009. № 38. С. 102-107.
29. Яременко С. М. Комплексна система економічної безпеки банку і управління нею. *Фінанси, облік і аудит*. 2011. Вип. 17. С. 209-216.
30. Сухонос В. В. Концептуальні організаційно-правові засади функціонування системи економічної безпеки банків. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2011. № 1. С. 64-66.
31. Мельник С. І. Формування системи економічної безпеки банку. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. № 29. С. 149-152.
32. Миляев П. В. Экономическая безопасность коммерческого банка в системе национальной безопасности государства. *Аудит и финансовый анализ*. 2010. № 3. URL: http://auditfin.com/fin/2010/2/10_15/10_15%20.pdf.
33. Житний П. В., Карамишева Г. М. Вплив економічного аналізу на систему економічної безпеки банківської діяльності. *Економіка Менеджмент Підприємництво*. 2011. № 23 (II). С. 231-235.
34. Губарева І. О., Штаєр О. М. Визначення сукупності показників для оцінювання стану економічної безпеки банку. *Проблеми економіки*. 2010. № 3. С. 66-75.
35. Зубок М. І. Забезпечення безпеки кредитних операцій банків. *Бизнес и безопасность*. 2003. № 3 (35). С. 2-7.

36. Мостовенко М. А. Управління безпекою кредитних операцій банку. *Економічний форум*. 2013. № 1. С. 345-350.
37. Стрельбицька Л. М., Стрельбицький М. П., Гіжевський В. К. Банківське безпекознавство: навчальний посібник. За ред. М. П. Стрельбицького. Київ: Кондор, 2007. 602 с.
38. Левковець Н. П. Принципи забезпечення економічної безпеки підприємства. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Upsal/2008_5/08lnpese.pdf.
39. Штаєр О. М. Напрямки забезпечення та основні складові економічної безпеки банку. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2011. № 2 (11). С. 263-270.
40. Владичин У. В., Федик М. В. Банківська інфраструктура в Україні: монографія; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів: Растр-7, 2016. 224 с.
41. Забезпечення умов стабільного функціонування банківського сектору України: монографія / О. М. Колодізєв, О. В. Бойко, І. О. Губарева, В. О. Дзеніс, В. В. Жуков, В. Ф. Колесніченко, І. Г. Курочкіна, О. В. Пересунько, Є. О. Полтавська, Ю. В. Прохорова. Харків: ХНЕУ, 2010. 310 с.
42. Кириченко О. А., Грищенко І. М., Денисенко М. П., Гречан А. П., Єрохін С. А., Лаптев С. М. Сучасна банківська установа: організація управління та фінансів: монографія; Ун-т економіки та права «Крок», Київ. нац. ун-т технологій та дизайну, Ін-т вищ. освіти АПН України. Київ: Вид-во ХНУ; Хмельницький, 2009. 547 с.
43. Ринок банківських послуг: проблеми та інноваційні напрями розвитку в Україні: монографія / В. О. Онищенко, Л. О. Птащенко; Полтав. нац. техн. ун-т ім. Ю. Кондратюка. Полтава, 2010. 300 с.
44. Аналіз діяльності комерційного банку: навч. посібн. / за ред. А. М. Герасимовича, Ф. Ф. Бутинця. Житомир : Вид-во «Рута», 2006. 599 с.

45. Банківські операції: підручник / М. І. Крупка, Є. М. Андрущак, Н. Г. Пайтра; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2011. 311 с.
46. Банківські операції: підручник. 2-ге вид., випр. і доп. / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза. Київ: КНЕУ, 2002. 476 с.
47. Васюренко О. В., Волохата К. О. Економічний аналіз діяльності комерційних банків: навч. посіб. Київ: Знання, 2006. 463 с.
48. Волик Н. Г., Яценко К. Г. Ресурсна база комерційних банків України: сучасний стан і перспективи розвитку. *Держава та регіони. Сер. Економіка та підприємництво*. 2010. Вип. 6. С. 270-274.
49. Ринок цінних паперів: особливості та фінансове забезпечення його функціонування: монографія / Н. Л. Гавкалова, О. Ю. Шутєєва. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 184 с.
50. Офіційний сайт Національного банку України. URL: www.bank.gov.ua.
51. Богач Д. С. Сучасний стан фондового ринку України. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Серія : Економіка і менеджмент*. 2016. № 1. С. 128-136. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsuem_2016_1_17
52. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів економічних і юридичних спеціальностей усіх форм навчання / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України»; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. С. М. Фролова; [С. М. Фролов, О. В. Козьменко, А. О. Бойко та ін.]. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2015. 332 с.
53. Річна звітність Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/activities/annual>

54. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.03.2013 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_docsnf/link1/ME131588.html

55. Барановський О. І. Індикатори фінансової безпеки фондового ринку. *Фінанси України*. 2016. № 5. С. 57-81.

56. Аналітичний огляд банківської системи України за результатами 2018 року. Національне рейтингове агентство «Рюрік». URL: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2018.pdf.

57. Інноваційні механізми стратегії фінансового управління: монографія / редкол.: Т.І.Єфименко (голова) та ін. Київ: ДННУ «Академія фінансового управління», 2012. 1302 с.

58. Коваленко В. В. Ресурсний потенціал та інвестиційні можливості банків України. *Стратегічні пріоритети*. 2015. № 4 (37). С.78-82.

59. Нова модель економічного зростання України: монографія. Київ: «ПП Сердюк В.Л.», 2015. 592 с.

60. Лисенок О. В. Оцінка достатності власного капіталу банків. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 1. С. 63-67.

61. Основні показники діяльності банків України. URL: www.bank.gov.ua.

62. Шульга І. П. Економічна безпека емісійної діяльності акціонерних товариств: монографія. Черкаси: Вид-во ТОВ «Маклаут», 2010. 425 с.

63. Бланк И.О. Финансовый менеджмент: Учебны курс. Киев: Ника-Центр, Зльга, 2002. 528 с.

64. Інвестиційна діяльність комерційних банків: монографія / д.е.н., проф. І.О.Лютій, к.е.н., доц.. Р.В.Пікус, к.е.н., доц. Н.В.Приказюк, к.е.н., доц. К.І.Старовойт–Білович. Івано-Франківськ: ПВНЗ «Галицька академія», 2010. 388 с.

65. Постанова НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» від 28.08.2001 р. №368. URL: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01.

66. Стукало Н. В., Білай О. С. Системний підхід до управління проблемними кредитами в банківській діяльності. *Економічний часопис – XXI*. 2012. № 11-12. С.55-58.

67. Антикризове корпоративне управління: теоретичні та прикладні аспекти: монографія / Т. І.Єфименко, С. С.Гасанов, А. М.Штангрет та ін. Київ: ДННУ «Акад. фін. управління», 2012. 309 с.

68. Міщенко С. В. Проблеми вдосконалення системи саморегулювання на фінансовому ринку. *Фінанси України*. 2009. № 9. С. 43-52.

69. Тагирбеков К. Основы банковской деятельности. М.: Ось–89, 2003. 446 с.

70. Бернд Рудольф. Банковская система и контроль за банковской деятельностью в условиях рыночной экономики. Мюнхен, 2009. 426 с.

71. Стрельбицька Л., Стрельбицький М., Гіжевський В. Банківське безпекознавство. Київ: Кондор, 2005. 600 с.

72. Ярочкин В. Безопасность банковских систем. Москва: Ось–89, 2010. 416 с.

73. Черваньов Д. М. Менеджмент інвестиційної діяльності підприємств: навч. посіб. Київ: Знання-Прес, 2003. 622 с.

74. Полозова Т. В., Журавель М. Ю., Мусієнко В. О. Концептуальні положення процесу діагностики рівня економічної безпеки підприємства. *Економіка: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. Випуск 260: В 6 т. Т. I. Дніпропетровськ: ДНУ, 2010. С. 131-137.*

75. Нальоткіна М. С. Інформаційно-аналітичне забезпечення та моніторинг фінансової безпеки підприємства. *23-й Міжнародний*

молодіжний форум «Радіоелектроніка і молодь у XXI столітті». Збірник матеріалів форуму. Т.10. Харків: ХНУРЕ, 2019. С. 172-173.

45. Кононова О. С. Стратегічне забезпечення фінансово-економічної безпеки комерційних банків. *Збірник наукових праць здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти кафедри економічної кібернетики та управління економічною безпекою / за ред. Т. В. Полозової та ін. Харків: Харківський національний університет радіоелектроніки, 2019. С. 43-46.*